

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

SAMLINGER

TIL

JYDSK HISTORIE OG TOPOGRAFI.

IV BIND. 1872—3.

UDGIVET
AF
DET JYDSKE HISTORISK-TOPOGRAFISKE SELSKAB.

AALBORG.

FORLAGT AF MARINUS M. SCHULTZ
OG TRYKT HOS OLUF OLUFSEN.

Faldborg Sogn.

Af H. P. Schuster.

Det nuværende Brandstrup og Skaungaard, sydvestligst i Middelsom Herred, udgjorde tidligere, rimeligvis indtil 1653, et eget Kirkesogn under Navn af Faldbjerg eller, som det almindeligst kaldes, Faldborg, og vil i det efterfølgende blive betragtet saaledes, uagtet det, som kjendt, nu er den vestlige mindre Del af Vindum Sogn.

Der paastaaes, at Gaarden Brødløs i Sjørslev Sogn tidligere skal have hørt til Faldborg, men derfor haves ingen Hjemmel, og den er derfor her ladet uomtalt.

Overfladeforholdene. Omtrent de tre Fjerdedele af Sognets Areal hæver sig som en lille Ø betydeligt op over de det helt omgivende Mose- og Kærstrækninger og dannes af flere Bakkepartier med mangfoldige mellemliggende smaa Kær og Moser, samt enkelte Kløfter og snevre Dalstrøg. Imod Nordøst er den temmelig store og højtliggende Nørremose, der forøvrigt strækker sig betydeligt ind over Vindum og Rind Sognes Grænser. Denne Mose har Afløb til tre Sider: Imod Vest fyldte den tidligere tildels den nu udtørrede Hornsø, hvis Afløb, *Store Markbæk*, i vestlig Retning danner en Del af Sognets naturlige Grænse imod Nord. Det sydvestlige Afløb danner i Forening med Brandstrup

Søes Afløb, som først gaaer igjennem *Elkær* og *Klarvand*, *Lille Markbæk*, der saa gaaer i nordvestlig Retning og forener sig med fornævnte Bæk, hvorefter den blot kaldes Markbæk og sænker sig da stedse dybere imellem stejle Brinker, indtil den naar *Skaundybdal*. Længere imod Vest fortsættes den under Navnene Klovkærbæk, Middelhedebæk og Rørbæk, der flyder i Grundelbæk, som, kommende fra Marsvinslund, Øst for Skabermølle optages af Nørreaa, og falder ikke, som Hr. Thyregod mener, i Ved Sø.¹⁾ Et tredje Afløb har Nørremose imod Syd, i Skællet imellem Faarup og Brandstrup, igjennem Dybdal, en lang, smal, bugtet, af stejle og høje Bakker omgrænset Dal, Sognets gamle Østgrænse. — Paa Sydgrænsen er østlig *Vindelsbæk* og Rødkær, i hvis Nærhed er Langmose, der længere imod Vest danner Grænsen imellem Brødløs og Elsborg, og hvorigjennem sidstnævnte Bæk har sit første Løb; længere imod Vest er Brogeng, Faldborg Sø, Fuglemose, Skaun Sø, der nu er udtørret, og Skaun Mose, som bøjer om imod Nord og strækker sig saaledes tillige ud over en Del af Sognets Vestgrænse. Skaun Mose og Sø have Afløb imod Vest til Grundelbæk, medens Faldborg Sø, Brogeng og Rødkær have deres Afløb imod Øst ud i *Vindelsbæk*.²⁾ Tæt Syd for den vestlige Del af Brandstrup By, som kaldes Overbyen i Modsætning til den østlige Del, der hedder Nederbyen, og ikke langt Vest for Søen, begynder en Dal at sænke sig stedse dybere imod Vest. Den kaldes først Enggaardskær, senere Refsmose, siden, efterat den har taget nordvestlig Retning, Bræstrupsiig, og den udmunder i Skaundybdal. Igjennem denne Dal flyder heller ikke lidt Vand, der især kommer fra nogle af de tilgrænsende Banker fremspringende Kildevæld, blandt hvilke her blot skal mærkes Enggaardskilde. Dette Vand optages af Markbæk. Paa det Sted, hvor disse Vandløb forenes, hedder Kæret Klovkær. — Sydøst for Nederbyen

1) Jydske Samlinger 2, 281.

2) Denne Bæk optages af en større Aa, der kommer fra Levring, og som driver Højbjerg Vandmølle. Disse forenede Vandløb hedde først Lilleaa, senere Tangeaa, over hvilken er Tangebro ved Tange Brohus. Det er saaledes en Vildfarelse, naar Hr. Gehejme-Etatsraad J. P. Trap i sin „Statistisk-topographisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark“ anfører Rødkærs og Vindelsbæk Broer som Overgange over Tangeaa, medens de virkelig ere det over Vindelsbæk,

begynder med Langmose¹⁾ et andet lille Dalstrøg, som derfra bøjer sig halvmaaneformig imod Vest under Navn af Ravn-mose og som imod Sydøst ender i en temmelig snever og dyb Kløft, Stenbæk, der aabner sig ud imod Dybdal. Lidt længer imod Nord er Lille Stenbæk. Endnu fortjener at mærkes Stoudal, en stor grottelignende Dal med Udgang imod Sydøst til Dybdal. Imellem denne og Lille Stenbæk er den meget større lbsdal, der imod Sydvest begynder med Ingesmose.

At Brandstrup eller Faldborg Sogn for mere end 300 Aar siden havde den samme nordlige Grænse som nu, vil sees af nedenstaaende Dokument, der findes i Original paa Pergament med 7 vedhængende Segl i Viborg Stiftsarkiv:²⁾

Alle mend these breff see eller høre lesse hilssse wi *Erich Lassen* y Bering, fogett till Melsomheritz ting, Peder Esbernssen i Wlstrop, Olwff Thamissen i Taffwill, Jens Christiernssen i Hjorthede, Povill Bwnde i Wlstrop, Mickell Godt(?) i Skaffwind, Mickell Qwiist i Thorop, ewindeligg mett gudt: Kwndgiør wij mett these wort obne breff, Aar effther gwdtz byrdt mdxxx then thorsdag nest for sancti Jacobi apost: dag poo forn^e ting war skikkett Peder Simenssen i Brandstrop og logelig eskitt och fick ett fult tings wittne aff viij dane mendt, som war Peder Thammisen i Hiermyndt, Jens Pederssen ib., Jep bwnde i Mammen, Jepp Gerdssen ib., Nis — sen i Lee, — — ib., Moghens Nielsen i Hiortthe og Simen Jenssen i Bering, hwilcke forn^e viij dane mendt ther alle endrecteligh wottne och sagde paa theris gode tro, siell och retthe sanding, och saa och hørde samme dag paa forn^e ting, tess sandmendt wdi Melsom heritt stode inden alle iiij stocke, som war Ped: Esbernssen i Wlstrop, Powill bwnde ib., Erick Lassen i Beringg, Jens Christenssen i Hjorthede (osv. som ovenfor), hwilcke forn^e sandmendt ther lødellig kwn-giorde och tiilsstodt for oss, hwor the haffde giordt theris thoff och — och retthe marck skiell emellom *Brandstrop-marck* och *Rindtmarck*. Tha begønntte forn^e sandmendt først theris toff wiidt Meylheedte beck och saa øster poo

1) Ikke den samme, som Vindelsbæk gennemstrømmer.

2) Hr. Adjunkt A. Hejse i Viborg har velvillig meddelt mig dette og alle efterfølgende gamle Dokumenter fra Viborg Stiftsarkiv.

ath the grwnde emellom *Rindmarck* och *Skaffwind Marck* och ssaa the nør grwnde opp till Hornsøø och ssaa twertt offwer Hornsøø och saa øster poo till en steen, som stor nordhen vid *Holm*, och saa fraa then steen och øster ath i *Fordrup* skiell. Att the saa kwndgiorde (o. s. v.).

(Notarialpaategning: Læst paa Melsom heritz ting 20 Nov: 1621 — og 6 Maj 1641.)

Fornævnte Sten, høj og smal, er ganske vist den samme, som endnu staaer Nordvest for Holmhuset, og hvorfra Skællet imellem Rind og Brandstrup tager en ligø Retning efter Vindum Kirke til Faarup Skæl.

Det er højst rimeligt, at Nørremose i Oldtiden har været en stor Sø med mange Smaaøer eller Holme, hvoraf nogle ikke ere større, end at de i Frastand ligne store Gravhøje. Den største af disse formentlige Øer, som i umindelige Tider har været beboet, kaldes nu *Holmhuset* og er det samme, som 1530 kaldes *Holm*. For faa Aar siden fandtes i denne Mose ved Tørvegravning i et Par Alens Dybde et ukjendt Redskab af Egetræ. Den sidste Rest af denne Sø menes at være Brandstrup Sø. At Fuglemose og Skaun Mose, samt de dermed i Forbindelse staaende Vandet og Middelhede Moser ligeledes tidligere have været en stor Sø, synes ogsaa rimeligt. Saaledes fortælles der af de gamle, at Fuglemose for 100 Aar siden var saa blød, at ingen Kreaturer kunde færdes der, og paa Byens originale Hedekort af 1801 kaldes en stor Del af den Faldborg Søgonger. I Skaun Mose ligger i omtrent et Par Alens Dybde under Tørvejorden et langt Bælte af god Mærgel i samme Retning, som Strømmen kan tænkes at have gaaet i den tidligere Sø, og i denne Mærgel har Adjunkt Feddersen blandt flere Knokler ogsaa fundet Levninger af de nu uddøde Rensdyr. Den sidste Levning af Skaun Sø blev udgravet i Aaret 1868, og er nu ved mange mindre parallelløbende Grøfter inddelt i Agre og under Dyrkning. I Mosen tæt Vest for Rødkærrebro Jernbanestation fandtes der for et Par Aar siden ved Tørvegravning en Øsekop, en Art Spade og en Dobbeltaare, 58" lang, alt af Træ; disse Sager gjemmes nu i Samlingen af Oldsager i Viborg. De omtalte mindre Kær og Moser ere i Mængde fordelte rundt omkring paa hele Højmarken. I et Par af disse ere ogsaa enkelte Oldsager fra Stenalderen fundne; saaledes to Flintkiler ved Siden af en svær Ege-

stamme. De fleste af disse Kær og Moser have særegne Navne, saasom: Fuglkær, Flegkær, Lillekær, Markmandshul og mange andre.

Den nordvestlige Del af Brandstrup Mark med et Hjørne af Skaungaards Mark ligner ganske en Halvø, hvis sydøstlige Del, Søgaardbakker, falde noget brat af ned imod Søen og Elkær, medens den nordvestlige, Neptonsbak, falder meget stejlt af imod Markbæk og gaaer med en skarp Spids ud imod Klovkær. I Nordøst daler denne Halvø jævnt imod Klarvand, Nørremose og Lille Markbæk, i Sydvest mere brat imod Enggaardskær, Refsmose og Bræstrupsig, ja endog meget stejlt imod Skaundybdal, og Halvøen har sin største Udstrækning i Sydøst og Nordvest. I Forbindelse med Søgaardbakker staaer Abildbak, om hvilken de gamle sige, at fra den kan tælles 18 Kirkesogne. Mod Nord og Nordvest haves dog endnu højere Punkter, hvortil hører Skovjordbak. Syd for denne igjen er paa Præstegaardens Mark store og lille Mejlbjerg, men de ere meget lavere. Dette Bakkeparti staaer kun ved en smal Strimmel imellem Søen og Enggaardskær i Forbindelse med det øvrige Højland. — Et Bakkeparti gaaer langs med Dybdal, hævende sig imod Syd, og kaldes med det almindelige Navn Dybdalsbakker. Disses nordlige Del hedder Stoudalsbakker; Syd for Ibsdal er Bøgebak og sydligst store og lille Bærbak, der begge som en lille Halvø eller Odde ere omgivne af Langmose, Ravnmose, Stenbæk og Dybdal. Paa denne Bakke findes et Par smaa Moser, som have Navn efter den. Det øvrige af Brandstrup og Skaungaards Marker danner tildels et lille Højland, der dog ved en Dal, „Gyffgrav“, er skaaret midt over, og har en Udstrækning i Øst og Vest af omtrent $\frac{1}{2}$ Mil. Imod Øst er det højeste Punkt 500 Alen Syd for Brandstrup Sø. Der har tidligere været en Gravhøj, som nu er forsvunden. Paa begge Sider af sidstnævnte Dal ere Korshøj og Refsbak anelige Højder og længst ude imod Vest ere Praalbak og Skolebak, vistnok Sognets højeste Punkter. Fra Refsmose hæver Skaungaards Mark sig jævnt imod Nord, Vest og Syd. Dette Højlands østlige Del er imod Syd terrasseformig og sænker sig temmelig brat og dybt til den lavtliggende flade Sandmark. Stejlest ere de saakaldte Bjerge, blandt hvilke her nævnes Møgelbjergbak, Dalagersholm, Flembjerg og Hvasagerbak. Imellem disse Bjerge indskære sig adskillige Dale og Kløfter, til Ex-

empel Munkhule og Møldal. Den østlige Del af Sandmarken gaaer atter stejlt og, østligst, temmelig dybt ned imod de langs med Vindelsbæk liggende Enge og Moser, ligesom den imod Øst falder ligesaa dybt og stejlt af imod Dybdal. Ogsaa her ere enkelte Kløfter, f. Ex, Krogsdal og Præstdal. Langs med og tildels indskaaren i disse Banker gaaer nu Jernvejen. — Paa det vestlige Højland er Andbak, og her gaaer Skællet imellem Brandstrup og Skaungaards Marker; det er et ret anseligt Højdepunkt, der falder meget brat ned imod Fuglemose.

Om Fortidens store Skove vidne de mange Levninger af Buske og Krat, som endnu findes flere Steder, saaledes Søgaardbuske Nord for Abildbak og Øst for Præstegaarden, Lunden tæt Syd for den østre Ende af Brandstrup Sø, Overskov paa den sydvestlige Side af Skaundybdal, en stor Del Egekrat paa de sydøstlige Skrænter ud imod Vindelsbæk og Dybdal foruden mange andre Levninger paa Højmarken. Desuden findes i Moserne en stor Mængde Fyr, Eg og Birk, samt mange Hasselnødder. Endvidere bære flere Mark- og Kærnavne Vidne om Skovens tidligere Tilværelse, saasom: Høgelund, Bøgebak, Skovjord, Sillirøgel, Vesterskovhøj, Skovjordbak, Sønderskovbak, Elkær, Sillikær, Sillimose, Skovjordmose og maaske Brægenjordmose. Fremdeles omtales Brandstrup Skove i flere gamle Dokumenter: „1477. Eth sandmentz breff paa Brandstrup skou“¹⁾. 1501. Tingsvidne, at Sandemænd have gjort deres Tog imellem Bøndernes Enemærke Skov og Klosters Skov i Brandstrup²⁾. „1527. Tingsvidne, at Søren Andersen klagede aleneste paa et Stykke Eng liggende i Blokkeskifte og ikke paa den Sø, Skov eller Mark, Mariager Kloster tilhører udi Brandstrup.“³⁾ „1529. Tingsvidne, at Brandstrup Skov, Mark og Eng er rebet og omstenet, o. s. v.“⁴⁾. Ved Mageskiftebrev af *24de April 1647* tilbyttede Rigets Marsk Anders Bilde sig imod Gods andetsteds blandt andet 2 Gaarde i Brandstrup Sogn og By, den første Chr. Nielsen og Peder Christensen paa-boer, den anden, Thomas Villumsen og Chr. Andersen paa-boer, — desuden 6 Gadehuse, liggende til samme Gaard.

---

1) De ældste danske Arkivregistraturer ved T. A. Becker. 2 Bind. Side 219. — 2) Danske Magazin 6 B. S. 119. — 3) S. 137. — 4) S. 137.

„*En Skov til fornæ tvende Gaarde 80 Sviins Olden.*“¹⁾ Endelig henvises til Sagnet om Hr. Jens, Nr. 2 i Fortegnelsen over Præsterne. — Heraf synes at fremgaa, at Skovene her, som overalt, have været af stor Udstrækning.

Jorderne nærmest omkring Brandstrup og en lille Del ved Skaungaard have god Muldjord, ikke faa Steder 1 Alen dyb og derover, med Lerunderlag; dog gives der mangfoldige mellemliggende Bælter og smaa Plætter med Sand- eller Grusunderlag. Det øvrige er skarpsandet, sandmuldet eller magert Ler. Jorderne ere næsten overalt meget kolde og fugtige, hvilket har sin Grund dels i de omtalte Moser og Kær, der kun daarligt eller slet ikke ere udgravede, dels i svage Kildevæld, som i ringe Dybde findes næsten overalt, selv paa de højeste Marker, hvor Siv voxer i den mindste Fordybning, saa at Dræning her vilde være paa rette Sted. Forskjellige Slags Mærgel haves i stor Overflødighed saavel i flere Bakker som i Moserne og paa den jævne Mark. Tørvejord er ligeledes tilstæde i sjælden Overflødighed. Ahl træder flere Steder hindrende ivejen for Jordudtørringen og Agerdyrkingen. Dog begynder man mere og mere ogsaa at overvinde denne Hindring.

Faldborg By. Sognets gamle Navn var, som sagt, Faldbjerg eller Faldborg. Hvad der kan have givet Anledning til disse Navne er aldeles ukjendt; men man kan dog med Hensyn til det første tænke sig som rimelig Grund, at Byen laa paa det Sted, hvor „*Bjergene*“ *falde af* og tabe sig i en lille Dal. At her skulde have ligget en Borg, som kunde have givet Byen og Sagnet Navn, kan jo ogsaa tænkes rimeligt, men dog findes der ikke det mindste Spor til en saadan. Derimod er det maaske rimeligst, at det gamle „Björg“ her, som flere Steder, i Tidernes Løb har forandret sig til Borg.²⁾ Men at der i gamle Dage har været en By med det ene eller det andet af disse eller begge Navne er aldeles afgjort, og der paavises 2 Steder for dens Beliggenhed. Det første er tæt Nord for Levningerne af Faldborg Kirke i fornævnte Dal, i hvis nordligste Ende der udspringer et lille Kildevæld; — det andet er Syd for Kirken, altsaa imellem denne og Faldborg

¹⁾ „Aktstykker til Oplysning om Danmarks Forhold i ældre Tid, udg. af Fyens Stifts litterære Selskab.“ — ²⁾ M. R. Ursin anfører en lignende Oprindelse til Navnet Viborg (Vibjörg) i sin Beskrivelse af denne By.

Sø. Der skal tidligere være fundet Grundsten og Brolægninger; men ethvert Spor af Byen, baade det ene Sted og det andet, er aldeles forsvundet med Undtagelse af Navnet og de faa Rester, der endnu ere tilbage af Faldborg Kirke.

Brandstrup By. Brandstrup By har ogsaa, idetmindste for endel, havt en anden Plads end den nuværende. Nogle hundrede Alen Øst for Brandstrup Sø er en Plads, der kaldes Gaardstederne. Her skal efter de gamles Fortælling have ligget 2 Gaarde, hvilket Pladsens nuværende Udseende ogsaa tilstrækkelig synes at vise. Endvidere fortælles der, at den ene Mand i disse Gaarde og Manden i Søgaard, tæt Nord for Søen, jævnlig besøgte hinanden og ligesaa ofte fulgte hinanden hjem. En Vinterdag gik de da sammen over den østlige Ende af Søen; Isen var for svag, den ene begyndte at synke, og den anden turde ikke nærme sig for at hjælpe ham, men skal blot have sagt til sin synkende Ven: „Gi Dæ no Gud iwold aa la Dæ dommp!“ — Mange Grundsten og Brolægninger ere for omtrent en Menneskealder siden optagne ved Dyrkning af Gaardstederne. Lidt Vest for disse vises en gammel Haveplads, fra hvilken et Hus skal være flyttet ind i Byen. Strax Nord for disse gamle Byggepladse er Smediekær, hvorved Byens Smedeplads formentlig har været. — Vel omtrent 300 Alen Sydøst for Gaardstederne vises Præstegaardens gamle Plads ved et Par firkantede For- dybninger i Marken, og bl. a. taler det for, at den virkelig har ligget der, at Præsteembedet indtil for omtrent 16 Aar siden lidt længer imod Sydøst ejede et Hus. Tæt Østen for skal Vandingspladsen have været, og tæt Syd for er et Kær, der tildels er udtørret, og som for mindre end 50 Aar siden var en Dam med Karudser. Denne Dam synes at være udvidet ved Konst, da den danner en nogenlunde regelret Firkant, og den kan jo have været Præstegaardens Fiskepark. Vest for denne hæver sig en Bakke med en forstyrret Gravhøj paa Toppen, som kaldes Præsthøj. Jorden omkring den paaviste Præstegaardsplads er af en her ualmindelig Frugtbarhed og kaldes endnu Præstagre. Et Sagn vil endogsaa vide, at Præstegaarden laa der i Hr. Jens's Tid (Nr. 2 i Fortegnelsen over Præsterne). Byens daværende Vej til Viborg vises endnu Nord om Søen, medens den nuværende gaar Syd om. — Størstedelen af Marken og den ene Huslænge blev i Slutningen af forrige Aarhundrede taget fra Søgaard

og lagt til et Hus i Nederbyen, hvilket saaledes forandrede til en Gaard, medens hin forringedes til et Hus. Saaledes vides endel af Nederbyen at have skiftet Plads, men at det skulde være foraarsaget ved Ildebrand vides og menes ikke.

Nu er der et Sagn, som fortæller, at 3 Ildebrande til forskjellige Tider næsten helt skal have ødelagt Byen, hvilket vistnok maa forstås om Faldborg By, thi, som strax nedenfor vil blive vist, laa Brandstrup altfor spredt til, at nogen Ildebrand der kunde gjøre saa stor Ødelæggelse. Byen skal da efter de første Ildebrande have faaet en ny Plads og efter den sidste helt være nedlagt, og til Minde om Ulykken skal Sognets Navn saa være bleven forandret til Brandstrup. Et andet Sagn fortæller, at man paa Abildbak engang skal have begyndt at opføre en Kirke, men hvad der byggedes op om Dagen, blev revet ned om Natten, hvorfor man tilsidst hørte op med at bygge der og byggede Faldborg Kirke. Har dette nu sin Rigtighed, saa er det ogsaa rimeligt at antage, at der allerede ved Christendommens Begyndelse, og inden dens fuldkomne Indførelse her i Landet, omkring eller i Nærheden af Brandstrup Sø har ligget en By, ligesom der samtidig maa have været en By i Nærheden af Faldborg Sø — der maa have været en By, hvor Kirkens Bygning blev forstyrret, og en, hvor den blev opført. — Da Ildebrandene vel altsaa især have hjemsøgt Faldborg, er mulig denne By omsider helt bleven nedlagt, og dens Jorder henlagte under Brandstrup By, hvorefter Navneforandringen saa næsten fulgte af sig selv. Hvorvidt da Navnet Brandstrup stammer fra disse Ildebrande eller er af ældre og helt anden Oprindelse, er derfor endnu uafgjort; dog synes det sidste rimeligst. Byen har vistnok oprindelig bestaaet af spredte Gaarde omkring Søen med mellemliggende Skovpartier, hvoraf der findes enkelte Spor. Idetmindste nogle af disse Gaarde havde særegne Navne, der dog nu næsten ere glemte; saaledes gav „Jens Olufsen af Bustrup 1457 Skøde til Mariager Kloster paa en Gaard udi Brandstrup, kaldes Østerdi, udi Medelsom Herred, en Gaard sammesteds kaldes Siøgaard.“¹⁾ Det første Navn er her ikke mere kendt, medens det sidste bruges endnu. Denne Gaard maa idetmindste have været i Begyndelsen af det 15de Aarh.; thi i et

---

¹⁾ Danske Magazin 6 B. S. 81.

Tingsvidne af 1470 hedder det: „thet Tamis Jensszen ey haffuer brugt iord paa Brandstrup meere enn till Siø²ard haffuer leyt y tresindstiuge aar.¹⁾ Fremdeles nævnes Bundgaard, hvorefter Bundgaardled endnu nævnes og paavises, Nordvest for Søen, og Enggaard, hvorefter det hosliggende Kær og Kilde have Navn, Vest for. Endelig, dersom Formodningen er rigtig, saa har det i Christian 2's Brev af 1519²⁾ omhandlede Bradstrup Gaardstedt ligget ved den vestre af de i det efterfølgende paapegede Bryggestensmøddinger, omtrent 1000 Al. Nordøst for Bræstrupsiiig, der da menes at have været den i samme Brev nævnte Sø. Navnet Bradstrup kan godt i Tiden have forandret sig til Bræstrup og Søen, paa Grund af dens ringe Størrelse, være kaldt en Siig. Saaledes fortælles der, at Skaun Sø i ældre Tid ogsaa hed Mikkelsiiig. Faldborg By har derimod, saavidt kan skønnes, ligget i en tæt Klynge, hvoraf dens totale Ødelæggelse ved Ildebrandene bedst vil kunne forklares. Men disse, der foraarsagede Byens Nedlæggelse og Sognets ny Navn, maa ligge meget langt tilbage i Tiden; thi allerede 1471 anføres „Eth sogne wittne atthet iord som Per Bunde brugit, haffuer leyt til Brandstrup kyrcke oc kyrckegardt;“³⁾ og 1555 nævnes „Brandstrup eller Faldborg øde Kirke.“⁴⁾ Saaledes maa det antages, at Faldborg By allerede da har været baade ødelagt og nedlagt. Længe synes Navnene Faldborg og Brandstrup som Sognavne imidlertid at have kæmpet med hinanden om Forrangen, og hint har aldrig ladet sig helt fortrænge, om det end er blevet stillet i Baggrunden, hvortil Kirkens længere Bestaaen kan have bidraget sin Del. Faldborg er et Navn, der her nævnes daglig, og anvendes da især paa de Bopæle, der Tid efter anden i den nyere Tid have rejst sig paa den gamle Byes Tomt og i dens Nærhed; skjønt Brandstrup ogsaa undertiden i Skæmt kaldes Faldborg Sogn. Saalangt Navnet kan følges tilbage i Tiden, skrives det Brandstrup, kun 1503 skrives det *Brandistrup*.⁵⁾ Faldborg By vides ikke at være nævnt i noget ældre historisk Skrift.

---

¹⁾ u. L. De ældste danske Arkivregistraturer ved T. A. Becker. 2 B. S. 219. — ²⁾ Aktstykker fra Hemmestrup Arkiv, Nr 5, Jydske Samlinger 2 B. S. 372. — ³⁾ De ældste danske Arkivregistraturer ved T. A. Becker. 2 B. S. 219. — ⁴⁾ Chr. 3's Klemmebrev. — ⁵⁾ De ældste danske Arkivregistraturer ved T. A. Becker. 2 B. S. 222.

Faldborg Kirke. De ældre historiske Efterretninger om Sognet ere kun faa og ubetydelige. Meget af dette Afsnit er derfor tildels grundet paa mundlig Overlevering, saavidt mulig sammenholdt med Sognets Kirkebøger, der begynde med 1701. Hvad der er ældre end disse, drejer sig fornemmelig om Faldborg Kirke, der endog er bleven til et Ordsprog, som undertiden høres her, nemlig: „Den, der ikke duer til andet, kan blive Døgn til Faldborg Kirke.“ Det var rimeligvis ifølge Synsforretning af 25de Aug. 1653,¹⁾ at den kort Tid efter blev nedbrudt. Den var da i en højst jammerlig Forfatning; thi der fandtes hverken Prædikestol, Altertavle, Messeklæder eller Lysestager, Taget var raadent og Taarnet faldefærdigt. Den har vistnok oprindelig været smuk og rimeligvis i mere end en Henseende prægtig udstyret. Der er saaledes fundet flere farvede Glasruder; de ere ualmindelig smaa, med indpressede eller paamalede Figurer, og de have været indfattede i Bly. Gulvet har uden Tvivl været et Slags Betongulv, Kalk med endel underliggende smaa Skærver. Under Gulvet ligger mange Lig i 1—1½ Alens Dybde, i Koret alene 7, alle i Trækister, hvoraf 1 med 6 Jernhaandfang. Gravhvelvinger er der ikke truffen mindste Spor af. Hvad der kunde bruges af den ødelagte Kirke, blev brugt til flere Øjemed. Saaledes menes almindelig, at Størstedelen af de tilhugne Kampesten brugtes til en ny Ladegaard ved Vindumovergaard. Vaabenhuset ved Vindum Kirke er rimeligvis bygget af Anders Bilde, „som raadte for Landet ilde,“ da hans Vaaben, indhugget i Sten, ses over Indgangen, og kan Materialierne dertil maaske være fra den nedbrudte Kirke. Mange tilhugne Kampesten skulle ligeledes være førte til Palstrup og Rindsholm, og i hver Gaard i Brandstrup, i Skaungaard og ved Skolen findes lignende Sten sammestedsfra; og, da Kirken nu laa paa et øde Sted, og Anders Bilde havde taget, hvad han vilde, kunde den frit og uhindret plyndres af Enhver. Den øverste Halvdel af den Sten, som menes at have siddet over Indgangen, og som viser Hovedet og den ene Forporte af 2 Løver eller lignende Dyr, vendende sig imod et mellemstaaende Kors, har i lang Tid ligget udenfor en Ladedør heri Byen og er nu anbragt i Diget omkring den ny Kirkegaard i Brand-

---

¹⁾ Jydske Samlinger 2, 284.

strup. Foden til Døbefonten bærer nu et Gravminde paa Højbjerg Kirkegaard. Kirkeklokken førtes til og sættes i Brug i Vindum Kirke. Dennes Ejer, General-Krigskommissair Oberst Schuchardt, indgav i sin Tid Begjæring om Tilladelse til at nedtage denne, den største af Vindum Kirkes 3 Klokker, hvilket det Kgl. danske Kancelli under 14 Marts 1818 bevilgede, „*imod at den ommeldte Klokke sælges ved offentlig Auktion og Kjøbesummen tilfalder Sognets Skolevæsen.*“ Begjæringen synes at være grundet paa Taarnets Svaghed og Klokkens Beskadigelse. Ved offentlig Auktion d. 9 Jan. 1821 kostede denne Klokke 117 Rd. 2 Mk. Sedler og Tegn og vejede 352 $\mathfrak{R}$.

Kjendelige Spor ere endnu tilbage af Faldborg Kirke. Saaledes staa idetmindste Grundstenene af Diget omkring den omtrent $\frac{1}{2}$ Td. Land store Kirkegaard endnu tilbage, undtagen paa det nordøstlige Hjørne, som Viborg-Aarhus Landevejen har afskaaret. Størstedelen af Kirkebygningens Grund og lidt af Muren er ogsaa endnu tilbage, og ifølge en nøjagtig Undersøgelse, som jeg har foretaget, har den havt en Længde af 36 Alen: Skibet har været 20 Al. langt og 12 Al. bredt, Koret 10 Al. langt og 7 Al. bredt og Taarnet 6 Al. langt og 7 Al. bredt.

Der fortælles om en af Byens Mænd, som døde 1773, 88 Aar gammel, at han havde 7 Mostere, som vare begravede paa Faldborg Kirkegaard, der altsaa maa have været brugt mange Aar efter Kirkens Nedbrydelse, hvilket ogsaa kan være meget rimeligt, da noget lignende endnu finder Sted i Foulum ved Thiele, i Thorup ved Ulstrup og maaske flere Steder.

Faldborg Kirke har i sin Tid ejet endel Jordegods — hvormeget vides ikke — saavel i som udenfor Sognet, hvilket fremgaaer af: ovenanførte Sognevidne af 1471; 1476 hedder det: „Per Bundis i Brandstrup, at hand selff haffuer wist sandmenn at giøre ret skell emellum Faldborg kyrckegord oc en skouskiff;“¹⁾ 1503: „iij mentz vinde som er . . . . . el Biörnsszen Seuerin Andersssen oc Michell y Brandstrup kendis them engenn lodt eller deell at haffue tiill thet i . . . . . m liger tiill Brandstrup kyrcke;“²⁾ 1521 „Eth

---

¹⁾ De ældste danske Arkivregistraturer ved T. A. Becker. 2 B. S. 219. — ²⁾ Sammesteds S. 222.

sandmentzbreff ludindis paa gotz oc egendom til Brandstrup kyrcke;¹⁾ og endelig fremgaar det af nedenanførte Erklæring fra Stiftsøvrigheden 1649,²⁾ hvorefter den ejede fire smaa Agre paa Rind Mark. Men da ejede den heller ikke mere end disse Agre og var desuden i Gjæld til sine Værger. Naar den er bleven sine andre Jordejendomme fratagne, vides ikke, men det er formodentlig sket ved Reformationens Indførelse.

Brandstrup ny Kirke. Saaledes har Menigheden i mere end 200 Aar maattet savne sin Sognekirke, og Savnet blev til sidst saa levende og stærkt, at der i de sidste 18 Aar jævnlig har været arbejdet ivrigt paa atter at erholde en egen Kirke eller idetmindste et Kapel. Endelig er det nu ved forenede Bestræbelser af alle Vedkommende ved Resolution fra Kirke- og Undervisningsvæsenet af 2 Juli 1869 lykkedes at erholde 4500 Rd. af Overskudet fra det Steinfeldtske Begravelseslegat til derfor at opføre en lille Kirke eller et Kapel i Brandstrup. Desuden have Beboerne forpligtet sig til, foruden at svare Tienden til Vindum Kirke, at afgive fornøden Jord til Byggeplads og Kirkegaard, at bekoste alt Haandlanger- og Kørearbejde ved Kirkens Opførelse, at indhegne og planere Kirkegaarden, der er 1/2 Td. Land stor, at holde det hele vedlige, bekoste alle Kirkebylærer- og Kirkesangerforretninger udførte ved samme og endelig at udrede alle dens eventuelle Afgifter. Det er tilvisse en stor Byrde, Menigheden her har paataget sig; men, en god Villie drager et stort Læs. — Til dens store Glæde og i Overværelse af en talrig Forsamling af saavel inden- som udenbyes Boende nedlagdes den 21de September 1869 Grundstenen til Kirken, der den 16de December s. A. lykkeligt bragtes under Tag. I Anledning af Grundstenens Nedlæggelse holdt Sognepræsten en passende Tale og et Par Psalmer bleve afsungne. Beliggende paa føromtalte Landstrimmel Syd for Abildbak og Vest for Søen, og der, hvor saagodt som alle Byens Veje mødes, er den en Prydelse for Byen. Den indviedes af Stiftets Biskop den 10de Juli 1870.

Sygdomme og Ildebrande. Foruden Tabet af sin Kirke har Sognet ogsaa havt andre Hjem søgelser. Saa-

---

¹⁾ De ældste danske Arkivregistraturer ved T. A. Becker. 2 B. S. 219. — ²⁾ Dokument VI.

ledes vare Børnekopperne her i Aarene 1704, 1710 og 1779 og „*Sprinkelen*“ 1742. 1734 saavel som senere var her Kvægest. At denne har bortrevet mangfoldige Kreaturer, synes at fremgaa deraf, at da der til Opfyldning ved Jernvejsstationen toges Sand i Flembjerg, Vest for Møldal, stødte Arbejderne paa en meget stor Grav, næsten fyldt med Ben af Hornkvæg og ikke faa af Svin. En lignende mindre Grav er senere funden et andet Sted paa Byens Mark. Der fortælles fra hin Tid, at man kunde se, hvorledes Pesten i Form af en let Taage forplantedes fra Sted til andet, og om hvorledes her paa Egnen en By mistede næsten alle sine Kreaturer, medens Nabobyen helt skaanedes. Ligeledes fortælles der om et særegent virksomt Middel imod den. Man skulde nemlig bore i en Egeledepæl, saalænge indtil der gik Ild i den („*at bore Ild*“). Med denne Ild skulde derpaa tændes et større Baal, hvorover Kvæget skulde drives. Alle de Kreaturer, som vare komne igjennem et saadant Baal, bleve helbredede eller undgik Sygdommen.

Endvidere have følgende Ildebrande og Lynnedslag fundet Sted i den nyere Tid. Ved Aaret 1777 brændte 2 tæt Syd for Abildbak sammenliggende „Fjerdepartsgaarde“ derved, at en i den ene Gaard tjenende lille Hyrdepige tog en brændende „Furskjæld“ (en Flække af det Fyrretræ, som findes i Moserne; det brænder som et Lys og bruges undertiden endnu af Almuen istedetfor Lys til at færdes i Huset med om Aftenen) og satte den op ved en Lægte. Der blev kun 1 Gaard opført istedetfor de 2, som brændte, og Pastoratets 3 Byer bleve af Herskabet paalagte at opføre hver sin Længe, hvilket de ogsaa gjorde. 1783 brændte Holmhuset ved Lynnedslag. Nogle Aar senere slog Lynet uden at tænde ned i Søgaard, men dræbte en lille Dreng og 9 Vænlam (Lam, der havdes fra Naboerne for at afvænnens fra Moderen), samt ramte Konen, saa hun fik et Rørelse. Den 28 Maj 1861 afbrændte en Udflugtergaard Syd for Byen.

Udskiftningen. Den første Jordudskiftning i Nørrejylland skal være foregaaet her ved Aaret 1770, og, efter hvad der fortælles, udført med megen Vilkaarlighed. Landmaaleren skal nemlig have været meget forfalden, og derfor gav han den, der skænkede bedst for ham, den bedste Marklod. Det fortælles ligeledes, at Sognepræsten, Hr. Høyer, foreslog, at et Par Gaarde skulde udflyttes til Fordeel for en bekvemmere Ud-

skiftning; men dette Forslag mødte almindelig Modstand og blev saaledes kuldkastet. Denne Udskiftning omfattede alene den dyrkede Agermark. Heden, som paa de 3 Sider omgav Marken, blev først udskiftet 1801. Moserne, forsaavidt de indeholdt Tørv af Betydenhed, Gaden og Driftsvejene, hvoraf 1 paa 50 Alens Brede, udskiftedes først 1855; og dog ere Moserne endnu et Slags Fællesskab, idet en Mand ejer Grundretten og en anden Tørveskærsretten, hvilket saaledes er Grund til jævnlig Trætte og Søgmaal, hvorpaa det forresten sjælden skal have manglet i Pastoratet. Brandstrup og Faldborg Søer ere endnu Fællesskab.

Skaungaard. Skaungaard, som nu er en Avlsgaard med ufrit Hartkorn omtrent $10\frac{1}{2}$ Tdr., nævnes saavidt vides første Gang 1530 og kaldes da Skaffwind. Det er meget sandsynligt, at den har sit Navn af Beliggenheden paa den *Odde* eller *Skage*, som mod Vest skyder sig ud imellem Refsmose. Bræstrupsiiig, Skaundybdal og Skaunmose: og har den Odde i Oldtiden været saameget mere iøjnefaldende, som den da rimeligvis var beklædt med en mægtig Skov. 1649 nævnes i Stiftsøvrighedens Erklæring „en bunde Ved navn Las Jensen i Skaungaard“ og 1651 kaldes den i en Præsteberetning 1 „*Heelgaard*“ med 2 Fæstere.¹⁾ Den tilhørte i sin Tid Anders Bilde; hvorvidt den, før han fik den i Eje, var en Selvejergaard, vides ikke. I Vindum Kirkes Gulv ligger lige for Indgangen en Ligsten, hvis øverste Halvdel i ophøjet Arbejde viser Billederne af en Mand og en Kone efter Beltet, næsten i fuld Størrelse, med Ringkraver og folderige Kapper samt et mellemstaaende Christusbillede. Stenen maa være bekostet af dem selv, imens de levede, da der er levnet Plads til Dødsaar, Alder m. m., der ikke senere er bleven udfyldt. Meget af Skriften er ved Slid bleven ulæseligt, dog skal her anføres, hvad der omtrent kan læses: „Hervnder hviler erlig oc velacte Mand (Lavrits) Jensen, som boede oc døde vdi Skafvngarde 16 . . — — Med sin kiere Hvstrv erlig oc gvdfrøgtige Qvinde Maren Thamisdaater, som døde Aar 16 . . -- — Gvd opvække dem til det evige Lif Amen — —“ Hvis der nu virkelig har staaet Laurits paa Ligstenen, saa er det meget sandsynligt, at det er den samme Las Jensen, som havde Faldborg Kirke i Fæste, og han har næppe været

1) Jydske Samlinger 2 Del. S. 380. Anm. 1.

Fæstebonde. Indskriften viser dog hen paa, at der har været mere end 1 Gaard i Skaun, men om der har været mere end 2, kan ikke afgjøres. Der har nok en Tid været idetmindste 2 Gaarde, som dog tilsammen udgjorde en Helgaard, og kan fra Anders Bildes Tid og indtil lige ind i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede have været beboet af 2 Fæstere, en i hver Halvgaard, som jo var saa almindeligt paa den Tid. I Kirkebogen anføres 1701 fra Skæungaarde 2 Mænd som Faddere, der efter Omstændighederne at dømme maa have været Bønder. Men kort Tid efter maa den saa have hørt op at være en Fæstegaard; thi under 1703 staaer anført i samme Kirkebog: „Dend 20 Junj Copoleret, uden foregaaende Trolovelse oc Lyszning aff Prædichestolen effter Kongelig tilladelse dateret København Slott d. 24 April 1703 Den høyaectbare oc velfornemme Mads Andersen oc dend Ærborne, Gudelskende oc Dydziirede Kirsten Hansdatter Krarup paa Vindumovergaard.“ Den 23 Marts 1705 og senere anføres de som boende paa Skaungaard. 1722 nævnes Mads Andersen Listo og Hustru Ane Kjerstine Listo, formentlig fra Randrup. 1733 anføres Sr Sejer Sommer, gift med Ane Kjerstine Listo, der findes anført blandt Begravede d. 17 Juni 1737. 1745 nævnes Capitain Poulsen og 1768 Sr. Lassen eller Larsen.¹⁾ Indtil henimod Slutningen af Aarhundredet ejedes Gaarden af Hr. Jespersen, hvis Gavnildhed imod Skolevæsenet senere vil blive omtalt. Hans Enke besad den i nogle faa Aar senere, hvorefter den i lang Tid jævnlig skiftede Ejere, blandt hvilke Hr. Dahl vel tør nævnes som den driftigste. Senere har den atter havt flere Ejere og besiddes nu af Hr. Sagfører Bierring i Banders. En Grund til, at Gaarden saa ofte har skiftet Ejere, tør nærmest søges i de tildels daarlige Marker. Den afbrændte tolt d. 12 Februar 1868.

I Overskov ses der i Bakkerne ud imod Skaundybdal en Fordybning, som kaldes *Las's Stald*, hvorom fortælles, at en Mand, som hed Las i Skaun, i Krigstid engang skal have indrettet den til der at skjule sine Heste for Fjenden. Ligeledes fortælles, at Las i Skaun skal have nedsænket sit fyldte Pengeskrin i Skaun Sø. Hvad der ligger til Grund for disse Sagn er ikke godt at afgjøre, men det er meget

---

¹⁾ Efter ham ejedes den af Hr. Stenfeldt til Vindumovergaard.

sandsynligt, at de angaa den fornævnte **Las Jensen**, og bestyrke saaledes Meningen om, at det ikke har været en slet og ret Fæstebonde, og de tyde idetmindste paa, at det har været en rig Bonde.

Skaungaard ejede indtil Aar 1800 noget Bøndergods, som bestod af Rind By, der menes at være kommen fra Røndrup enten som Medgift eller som Arv i **Mads Andersen Listo's** Tid, og Brandstrup By, der rimeligvis er kommen fra Vindumovergaard i **Mads Andersens** og **Ane Kjerstine Krarups** Tid paa lignende Maade. Aar 1800 blev hele Godset solgt til Bønderne, der siden alle have være Selvejere.

Naar nogen paa engang taber Udsigten til at naa et bestemt Maal, bruges her ofte det Ordsprog: „Saa nær Viborg, sa' Manden, han vælt' bag Skaun Tout.“

Sognets Areal og Erhverv. Sognets Areal udgjør omtrent 2425 Td. Land geometrisk Maal med nyt Hartkorn 48 Td. 1 Skp. 1 Alb., hvoraf Skaungaard med sin Parcel Nepton, der danne et eget Ejerlav, har 10 Td. 5 Skp. 2 Fdk. 1½ Alb. og et Areal af omtrent 620 Td. Land. Ifølge en Fortegnelse paa Brandstrup gamle Hedekort af 1801 havde Byen dengang gammelt Hartkorn 40 Td. 5 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. og har nu nyt Hartkorn 37 Td. 3 Skp. 1 Fdk. 2½ Alb. Sognets Indbyggere udgjorde ved sidste Folketælling 432 Personer, der levede i 93 Familier med Undtagelse af 34 Personer, som levede udenfor Familie. Der var dengang i Sognet, foruden Præstegaarden, Skolen, Skaungaard, Jernvejsstationen Rødkærsbro og det derved liggende Gæstgiveri, 11 Gaarde paa imellem 1 og 2½ Td. Hartkorn, 28 plovdrivende Husmænd paa imellem 1 og 8 Skp. Hrtk., 22 mindre Huse med og 1 uden Jord, samt 16 Indsiddersfamilier, hvoraf 4 faa Understøttelse af Fattigvæsenet. Udparcelleringen fortsættes endnu og Folkemængden er i stadig Stigen. Til Exempel kan anføres, at hele Vindum Sogn 1830 kun havde en Folkemængde af 476 Mennesker. Selve Byen, der, som allerede bemærket, ligger meget spredt, bestaar af Præstegaarden, Skolen, 7 Gaarde og 8 Huse, og ligger paa en Strækning i Øst og Vest af 2400 Alen. De øvrige Huse og Gaarde ere spredte rundt omkring paa Mark og Hede, hvilken sidste nu for en stor Del er dyrket og saaledes giver Næring til mange flere Mennesker og Kreaturer end før.

I ældre Dokumenter omtales Bøndernes store Armod og som en Følge deraf ogsaa mange øde Gaarde i Sognene og Byerne trindt omkring, medens der aldrig vides at have været en eneste øde Gaard i Brandstrup. Vel var her som overalt i hine for Bonden ulykkelige Tider almindelig Armod; men 1690 hedder det dog i en Beretning, at „Bønderne i Vindum og Brandstrup Sogne hang endnu ved Gaardene.“¹⁾ Den usle Drift af Gaardene i Fællesskab og i Forbindelse med det strænge Hoveri gjorde tilvisse Bondens Tilværelse elendig, og det var vel kun med Nød og Næppe, at han kunde faa det allernødvendigste til Føde og Klæder ud af sit Agerbrug. Men hvor skulde saa Udgifterne komme fra? Ja det var netop det store Spørgsmaal! Ved en Gaard med omtrent 2½ Td. Hrtk., hvor nu Kreaturbesætningen er mindst 4 Arbejdsheste, 16 Køer og 20 Faar foruden Yngel og Opdræt, kunde i sidste Halvdel af forrige og langt ind i dette Aarhundrede kun holdes 4 Heste, 3—4 Køer og 30—50 Faar, hvilke sidste den meste Tid af Aaret maatte søge deres Føde i Heden. Kreaturbesætningen har næppe tidligere været større, undtagen hvad Hestene angaar. Faarene var det da især, de skulde have lidt Udbytte af; men de hørte naturligvis til den lille jydske Hederace. Var der ogsaa mange om Efteraaret til Slagtning, fyldte de lidt i „Saltkarret“, og „Hovposen“ skulde jævnligen udstyres. Af Faaret havde de Uld til Klæder og endda et lille Overskud; men den var daarlig og kostede ikke meget, saa Husfliden maatte til for at bringe noget ud deraf. Mandfolkene maatte da hver Aften karte deres visse Portion Uld, medens Fruentimmerne spandt; Garnet blev derefter brugt enten til Tøj, eller det meste blev strikket, og mange kunne endnu fortælle, hvorledes der var ingen anden Udvej, end at de for en stor Del maatte „binde“ deres Udgifter ind. Strikkepindene havde næsten ingen Ro; thi gik man til Arbejde, til Kreaturernes Røgt paa Marken, om Helligdagene — hvilket sjælden skete — i Besøg, eller, hvad der var almindeligere, til *Bindestue*, saa vare de „fem Pinde“ i en uafslædig feberagtig Bevægelse; det eneste Ophold, der skete, var for at flytte Nøglet paa „*Bindkrogen*“; alt før at indvinde en lille Skilling ved Salget af deres strikkede Uldvarer. De

---

¹⁾ Jydske Samlinger 2, 370.

Udgifter, der ikke kunde komme ind paa den Maade, skulde hentes fra Tørvemoserne. Der gravede de Tørv hvert Foraar; senere kørte de til Viborg med dem og solgte dem der for en Ubetydelighed. Men derved tjente de ofte Lidet eller Intet; thi denne Tørvekørsel gav Anledning til megen Udsvævelse, hvorved Udgifterne ofte forøgedes, istedetfor at de skulde øge de sparsomme Indtægter. Alt dette har forandret sig i en glædelig Grad, og det kan med Sandhed siges, at Hovederhvervet nu er Agerbrug, der i de sidste 20—30 Aar har havt en god Fremgang. De ubelejligt liggende Marker og Heder ere tildels udparcellerede, Mergling er nu almindelig, Udtørring af Moser og Kær har god Fremgang, store Strækninger af Heden ere dyrkede, og Kløveren træder mere og mere istedetfor Lyngen, hvisaarsag en almindelig Velstand stedse bliver kjendeligere. Dernæst ere Tørvemoserne komne til ligesaa stor Ære nu, som de tidligere bleve skødesløst behandlede, og de give et ikke ringe Udbytte baade for Ejere og Arbejdere. Mangfoldige Vognladninger Tørv føres ad Jernvejen baade imod Øst og Vest. Især er det Skaungaards Mose, som har Forrangen, da den nu aarlig leverer 15 Millioner Tørv. Til Lettelse for Afsætningen af den Masse Tørv er der ved Jernvejen anlagt en Stoppeplads og et Sidespor, hvor Godstogene afsætte tomme og medtage tillæssede Vogne. I Sognets øvrige Moser laves ligeledes mange 100,000 Tørv, der afhændes til forskjellige Sider. 3 mindre Teglværker ville herefter aarlig levere omtrent 500,000 Mursten og nogle Brøndsten. Uldbinderiet er derimod nu en forsvindende Del af Erhvervet. Endelig er her i Sognet 1 Bager, 2 Snedkere, 1 Tømrer, 1 Rokkedrejer, 3 Smede og 3 Vævere, der alle mere eller mindre ernære sig ved deres Haandværk.

Series Pastorum.

1. Hr. *Mogens Nielsen*.
2. Hr. *Jens [Bangsøn]*. Om ham fortælles, at han altid gik i hvide Vadmels Klæder og med hvid Hue, samt at han kunde gaa fra Brandstrup Præstegaard til Vindum Kirke, uden at en Solstraale kunde naa ham under den tætte Skovs Skygge.

Disse 2 Præster høre til den katholske Tid, hvilket

klart synes at fremgaa af efterfølgende Dokument I. Hr. Jens kan saa muligens have fungeret indtil Reformationen eller maaske endogsaa en meget kort Tid efter denne og saaledes tillige have været den første Præst efter Reformationen. Det er saaledes ham, der har maattet fraflytte sin ved Vindum Kirke belejligt liggende Præstegaard og derefter tage tiltakke med en almindelig Bondegaard i Brandstrup, langt fra begge sine Kirker.

3. Hr. *Niels Laugesøn*, var Præst 1573, blev Herredsprovst 1579; efterfulgt som Provst 1587—1605 af Niels Lauridsen i Hjermind.¹⁾ Han antages at være den samme som i Dokument I. kaldes Hr. Niels Høg, og var saaledes allerede Stedets Præst 1537. Om ham kan det saaledes siges, at han arbejdede alvorligt paa at vinde Vindum Præstegaard tilbage for Embedet, men uden Held; hvorimod det dog omsider lykkedes ham at erholde en Præstegaard i Brandstrup.²⁾

4. Hr. *Søfren Simonsøn*, var Præst 1612.

5. Hr. *Michel Matzøn*, var Præst 1636.

6. Hr. *Christopher Jespersen Bruun*, 1640—1680. I hans Embedstid nedbrødes Faldborg Kirke.³⁾ Præsteembedet var ved hans Fratrædelse i en højst jammerlig Forfatning, og han selv var i den største Armod.⁴⁾

7. Hr. *Hans Hansen Steenstrup*, ordineret d. 7 April 1680, begravet som Stedets Præst d. 15 Marts 1712, 70 Aar gammel, gift med *Anna Helwig Dam*. Han forbedrede Præstegaardens Bygninger, hvorom han blandt andet selv skriver: „Synden i gaarden ett nytt Hudss, som jeg self har ladet opføre til Stald for fülle og plage, 6 Bindinger . . . . En nylig opsatt Huus paa Præstegaardens grund, endnu uden Besiddere.“

8. Hr. *Jens Berring*, tiltraadte 1712, død d. 25 April 1727 i sit Studerekammer midt i sine Studeringer med sin Prædiken i Haanden, 42 Aar 3 Maaneder og 2 Dage gammel, og blev begravet d. 6 Maj. Gift med *Elsebeth Borch*, siden med *Birgitte Fussing*; med hver Hustru havde han idetmindste 5 Børn.

---

1) Stiftsbogen. — 2) Dokument II. — 3) Som det antages ifølge Synsforretning af 25 August 1653, aftrykt i Jydske Saml. II. 284. —

4) Dokument VII.

9. Hr. *Laus Lassen*, fra 1727 og rimeligvis indtil 1741, da hans Haandskrift i Protokollerne her opfører. Ministerialbogen omtaler ogsaa Vacance i 1741, samt at Eftermanden tiltraadte d. 15 Marts, en Onsdag i Fasten. Gift med *Birgitte Fussing*.

10. Hr. *Anders Haasum*; rimeligvis Præst her fra 1741—43; gift; hans Kones Søster kaldes Fike Harlef, hendes Stedmoder Sofie Fabers.

11. Hr. *Michael Grimstrup*, fra 1743, — begravet d. 25 April 1768; gift med *Inger Marie Billeschov*, med hvem han havde idetmindste 10 Børn.

12. Hr. *Andreas Høyer*, fra 1768—1806; rimeligvis Præst et andet Sted i 2 Aar før hans Befordring hertil. I Begyndelsen af hans Embedstid udskiftedes Byens Markjorder. Endnu lever hans Minde med en vis Veneration iblandt de Ældre i Menigheden. Om ham fortælles: Han og Kone vare engang i Besøg hos en af Nabopræsterne. Pigerne, som imidlertid vare eneraadige i Huset, vilde gjøre sig tilgode med et Krus godt Øl, hvorfor en af dem gik hen at tappe af den bedste Tønde; men til al Uheld tabte hun Tappen og for ikke at spille Øllet maatte hun sætte en Finger i Hullet. I denne Stilling maatte hun saa blive siddende, indtil Præsten kom hjem og løste hende derfra.¹⁾ En anden Gang havde Pigerne en Vinteraften i en lille Potte sat en Portion nysmalket Mælk tilside for senere paa Aftenen at gjøre sig tilgode dermed. Strax efter kommer Præstekonen og beder om den samme Potte; men den var, uagtet hendes og Pigerne ivrige Søgen, ikke til at finde. Hun gik da ind til sin Mand, og efter kort Tids Forløb kom hun tilbage med en tændt Lygte, gik, som paa Anvisning, ud og fandt Potten med Mælken i en Snedrive, hvor den efter Pigerne Mening var vel forvart. — Han menes ligeledes at have forstaaet at vise igjen og at mane. Som Exempel paa det sidste fortælles, at han paa Opfordring gik hen at mane en vis Hammers Gjenfærd ved Viborg. Da han begyndte sin Besværgelse, skal Gjenfærdet have bebrejdet ham, at han i sine unge Dage havde stjaalet et Sigtebrød. Præsten vil forsone sig med Gjenfærdet ved at give det nogle Skillinger,

---

¹⁾ Lignende fortælles om Christen Sørensen Testrup i „Jydske Samlinger“ I. Bind, S. 389—40.

hvilke ogsaa modtoges, men med den Erklæring, at nu var det vidnesfast, hvortil Præsten svarede, at Vidnet kun var et umælende Dyr, nemlig hans lille Hund, som havde listet sig med. Præsten fortsatte saa sine Besværgelser, men Gjenfærdet slaar Bogen fra ham, hvorefter han tager en anden op af Lommen, men ogsaa den blev slaaet fra ham, og han maa nu læse udenad, thi han maatte ikke bøje sig for at tage Bøgerne op og saaledes vende sit Blik fra Gjenfærdet. Endelig fik Hr. Høyer Magt med Gjenfærdet, og det har aldrig vist sig siden. — Han ansaas ogsaa for at have været Dobbeltgænger. Men især omtales han som den menneskekjærlige og godgjørende Mand, der meget ofte blandt andet eftergav flere Bønder deres Tiende, naar han syntes, at deres Avl havde været mindre god.

13. Hr. *Niels Ove* (1806—1818), født 1781, Student 1799, Candidat 1803 med Haud. Kom fra Vindum til Langaa, Vinge Thaarup i samme Herred. Gift med Kjerstine f. Bay. Retroende, retsindig og godmodig. Præstegaardens Avling, som før havde født 6 Heste og tilsvarende Kvægbesætning, led i hans Tid Formindskelse ved Salg, og Tab i Gjødningssmassen ved Tiendens Convertering i 1811 til fast Vederlag i Korn. Derfor gik Avlingen under hans to Efterfølgere successivt tilbage.

14. Hr. *Jørgen Ludvig Brandt*, fra 16 Decbr. 1818 til 21 Juli 1829, da han blev forflyttet til Fausing og Auning, derfra kom han d. 15 April 1837 til Asperup og Rorslev i Fyn, hvor han døde d. 31 Decbr. 1844. Det Vidnesbyrd i „Barfods Danmark Gejstlighed af 1848“, at han „skal have været en meget vakker og værdig Mand, der med fyrig Nidkjerhed forbandt saare rosværdig Flid og exemplarisk Orden,“ — bekræftes fuldelig ved hans her efterladede Minde. Gift med Elisabeth Gjörup, med hvem han havde 3 Sønner og 2 Døttre. — Han var Søn af Præsten Tork. Nic. Brandt i Fausing, hvor han er født d. 9 Novbr. 1788, Student fra Aarhus Skole 1810, Candidat d. 18 Juli 1817.

15. Hr. *Peter Jørgen Stougaard*, fra 6 Novbr. 1829 til 1843, da han blev forflyttet til Daugbjerg, Mønsted og Smollerup. Han tog theologisk Embedsexamen i April 1823, blev Student 1818, var, indtil han blev kaldet til Vindum, Adjunkt ved Aarhus lærde Skole, hvor hans Fader, Hr. Janus Stougaard, dengang var Rector. Gift med *Margrethe*

Sophis Hahn, med hvem han her avlede 8 Børn. Han er født 2 Juli 1798. — 12 Aars Bortforpagtning af Præstegaardens Avling ødelagde den aldeles, saa at den i første Aar efter hans Fratrædelse kun kunde føde 2 Heste, 2 Stude, 6 Kvæghoveder og 10 Faar. En betydelig Del af Agrene var bleven til Lynghe. — I Slutningen af hans Embedstid nedlagdes Faarup Skole.

16. Hr. *Henrik Christopher Glahn* (1843—53), født 6 October 1810, Søn af Præsten Poul Egede Glahn og Bodil Marie Blicher i Ulsø og Braaby i Sjælland, Student 1828, theol. Candidat i Januar 1836 og bestod alle Examina med *Laudabilis*; blev i 1836 Lærer ved Sø-Etatens Drengeskoler, hvorfra han som Overlærer og Catechet ved Holmens Kirke blev kaldet hertil d. 2 Septbr. 1843, ordineredes i København d. 22 Novbr. og holdt Tiltrædelsesprædiken paa 1ste Adventssøndag d. 3 Decbr. s. A. Han blev d. 25 Febr. 1853 kaldet til Sognepræst for Tiustrup og Haldagerlille i Sjælland, og er senere forflyttet til Sorø; gift med *Anne Birgitte Marie Glahn* fra Sorø, som har født ham 4 Sønner, der ere døde, og 1 Datter. — Han var den første, saavidt vides, der arbejdede paa at faa en Kirke opført i Brandstrup.

17. Hr. *Christian Frederik Bartholin Halvorsen*, født i Kjøbenhavn 1810, Student fra Nyborg Skole 1829, theologisk Candidat 1836, d. 9 Decbr. 1847 kaldet til ordineret Degn og Overlærer ved Hovedskolen paa Romø, d. 12 Maj 1853 kaldet hertil og d. 14 Novbr. 1866 kaldet til Sandager og Hølevad i Fyn; gift med *Constance Henriette Alexandrine Voigt* fra Langeland, der fødte ham 1 Søn. — I hans Embedstid forhøjedes Præste- og Kirketienden.

18. Hr. *Julius Villiam Georg Lassen*, født d. 10 Octbr. 1817 i Birkerød ved Kjøbenhavn, Student 1837 fra Borgerdydsskolen paa Christianshavn, theologisk Candidat 1844, kaldet til Sognepræst til Dollerup, Finderup og Ravnstrup d. 9 Novbr. 1860 og derfra under 30 Januar 1867 forflyttet hertil, hvor han endnu lever ugift.

Præstegaarden o. s. v. Gamle Documenter, angaaende Brandstrup Præsteembede:

I. 1537. Tingsvidne om Præstegaarden i Vindum.

Anders Lassen ij *Hiermiind*, fogitt till *Meelsom* heritz ting, *Erich Broffwn* ij *Miellhede*, *Jost Pedersen* ij *Lee* oc

Jens Knudzszen ib: hellse mett gudtt oc kungiøre wij mett tesse wortt obne breff aar effther gudtz byrdtt mdxxxvij paa Sti. Brandani affthen paa forne ting war skikket *Her Niels Høg y Brandstrup*, lofflig eskit, badis oc fich ett fullt tings witne aff viij danemend, som war Anders Nielssen ij Østergord, Jøren Kieldsen, Simen Jenssen ij Bering, Erich Broffuen, Jens Knudtzen ij Lee, Nis Seuerenssen ib:, Kield bunde ibd: oc Nis Jepssen: Thisse forne viij danemend alle endrettheligen wottne oc s[uor] paa theris gode trov oc retthe sandhen, oc oss alle fwldtwitterligt er i sandhed oc hørde oc saa same dag paa forne ting vj gamle danemend for thennom stande indhen alle iiij stocke, som war Peder — y Brandstrup, Michel Hordtt(?) y Skaffuen, — —, Jost Pederssen, Las — oc Jes Seuerenssen. Thi wottne for oss mett hellghens iedtt —, at thennom fwlt witterligt er y gudtz sandhiett, att sognepresten ij Wind(um) haffuer boett ij then gordtt ij Wind(um) liggende østen opp tiill kyrcken oc søndlighen wid then gordt, som Jep Broffuen ij boor, oc sierdelis mintes thi personlig ij(2) prestemend boenis ij samme gordtt, som vare *Her Mogens oc Jens* — oc alld(ri)g the vj mend konde lengds mijndis eller spøre end sogne presten till Windum haffuer boett [ij forne gordtt] udaff arijld ij forne preste gordtt, till saa lenge bijskop *Erich Koos* skifthett then gordtt bortt.¹⁾ Till witnesbyrd.

(Beskadiget Original paa Papir med 4 paatrykte Segl, i Viborg Stiftsarkiv.)

II. 1573. Frederik 2 skænker en af Kronens Gaarde i *Brandstrup til Præstegaard* sammesteds.

Wij *Fredrich thend Andenn* mett Gudtz naade (o. s. v.) Giøre alle witterligt, att efftherdi wij forfare, att oss elskelig hederlig mand *Her Niels Laugessen*, sogneprest til *Brandstrup* och *Windum* Kircker, haffuer ingenn prestegaard wdj *Brandstrup* Sogenn, och oss elschelig frwe *Anne Løcke*, her *Otte Krumpens* efftherleffuerske, nu øfter wor befalling och tilladelsze haffuer wdlagt hannom en wor och kronens gaard wdj *Brandstrup*, som *Christiernn Thomessen* nu paa boer,

---

¹⁾ Meningen af det sjusket affattede Vidne synes at være, at saa længe som de 6 Mænd kunde mindes, havde Sognepræsten aldrig boet andetsteds end i Præstegaarden i Vindum, indtil Biskop Erik Kaas bortskiftede Gaarden.

skylder aarligen iij ørt: korn, vj pund smør, j swin, ij høns, j gaas, xiiij heste grij, xij β sommer gesterij, vj β Leding, tha efterdj for^{nē} frw Anne Løcke haffuer wortt breff samme gaard, saa well som anditt wortt och kronens godtz wdj Synderliungherrit och Medelsomherritt att skulle beholde hindis liffstiid, skal for^{nē} her Niels Laugessen aarligen giffue hinde aff samme gaard huess landgilde och andenn rettighed ther plejer och bør aff att gange, och naar for^{nē} frw Anne Løcke dør och affgaar, maa och skal for^{nē} her Niels Laugessen och hans efftherkommere, Sogneprester til for^{nē} Brandstrup Kircke, haffue, nyde, bruge och beholde samme gaard med all sin eyendomm, rente och rette tilliggelsser, inthet wndertagit, ehvad som helst thet er eller neffnis kand, som ther nu tilligger, och aff ariltz tiid tilligget haffuer met rette, saa quit och fritt, som andre sognepester haffuer therris prestegaarde her wdj Landit (o. s. v.) — Giffuit paa wortt slott Dronningborg thend første dag Juni mdlxxij. Wnder wortt signett.

(Originalen paa Pergament med Kongens Underskrift og det Kgl. Sigil vedhængende, i Viborg Stiftsarkiv. — Paa-tegnet: Lest paa Melsomheritztin; 20 October 1625; 27 October 1625.)

III. 1573. *Fru Anne Løcke* fæster et Stykke Jord til Præsten i Brandstrup.

Jeg *Anne Løcke*, salige her Otte Krompens Ridders Eptherleffuerske tiill Demstrup, giøre witterligt och kiendis for alle mett thesse mitt obenn breff, thett ieg haffuer stedt oc fæst hederlig och wellærde Manndt *Her Niels* wdj Brandstrup, sogneprest tiill Wijndom oc Brandstrup, thet støcke øde oc ugaffneligt Jord, som ligger nest østenn oc søndenn wid hanns gordt, som handt nu haffuer ladett om kaste mett grøfft oc digge, huilchett støcke iordtt er thend gordz rette eyendom, som Chrestenn Tomesenn nu wdj buor, dog thett er thend gord wgaffueneligt oc inthett kanndt ther tiill brugis mett ploffuen heller i andre maade (o. s. v.). — Trudzholt thend 7 Aprilis anno 1573.

(Original med paatrykt Segl i Viborg Stiftsarkiv.)

III. 1578. Præstegaardens Jorder i *Brandstrup* angaaende.

Chr. Seuerinsen i Grensten, den Tid Dommer til Midelsomherredsting, Oluf — i Vindum, Niels Restrup(?) ib.,

Christiern Pedersen, bevidne, at 5 Juni 1578 paa Tinget tilstod 8 Dannemænd, nl: Oluf Seuerinsen i Vindum, Niels Restrup ib:, Chr. Pedersen, Peder Andersen i Bjerring, Chr. Jensen ib:, Peder Hammershøj, Anders Jensen, Chr. Hammershøj, at de tillige med Herredsfogden *Anders Andersen* i Hiermind igaar var til Syn og Rebning af Brandstrup Mark for at forfare, om Præsten *Hr. Niels Lauridsen* havde den Lod og Anpart i Ager, Eng, Skov og Ejendom, „som hans Gaard er til.“ Da dette ikke befandtes at være efter Recensens og Ordinantsens Bud, udlagde de med Brandstrup Mænds Samtykke et Stykke af Byens Jord til Præstens Gaard, at han kunde faa uhindret Tilgang til sin Gaard.

V. 1636. Rebsbrev paa Tofteskæl i Brandstrup.

Peder Nielsen i Bjerring, denne Tid i Dommers Sted til Medelsom Herredsting, Christen Sørensen i Mamen og Jens Christensen i Bjerring gjøre vitterligt, at aar efter Guds Byrd 1636 Torsdag d. 24 Marts var paa fornæ Ting skikket hæderlig og vellærde Mand Herr *Mikkell Madsen*, Sognepræst til Brandstrup og Vindum Sogne, hans visse Bud og Tjener Anders Nielsen i Brandstrup paa hans Vegne, som fik et fuldt Tingsvidne af 8 Dannemænd, Chr. Sørensen i Mamen, Jens Christensen i Bjerring, Chr. Monsen i Mamen, Søren Nielsen ibd:, Søren Knudsen i Vindom, Kield Andersen i Bjerring, Søren Mikkelsen i Hierkegaard og Jens Lavridsen i Hiermind, hvilke 8 Mænd vidnede, at de saa idag paa Tinget, at Morten Andersen i Brandstrup, Thomas Villumsen og Christen Nielsen ibd: stod for Retten og med deres Ed bekjendte, at de d. 13 Marts næst forleden vare til „en venlig Forening og lovlig Skiel imellem Præstegaardens Toft, som fornæ Anders Nielsen Suedker har i Brug, og imellem Anders Thomesens i fornæ Brandstrup, hans Toft, udi *Peder Jensens i Hiorthede*, Herredsfogdens Nærværelse paa Kgl. Majest.s og Lensmandens Vegne.“ De satte da Stene til Skiel. (Efter Originalen i Viborg Stiftsarkiv.)

VI. 1649. Stiftsøvrighedens Erklæring, om *jus patronatus til Brandstrup og Vindum Kirker* kunde forundes Rigmarsk Anders Bilde.

Efttersom os underskrefne *Frantz Povisk till Raunholt*, kgl. Majest: Befalings Mand paa Hald, oc *Frantz Rosenberg*, superintendens offuer Wiborig Stift, hans kgl. Maij:, voris allernaadigste Herris oc Kongis Missiver, anlangende Jus

patronatus, som erlig oc velbiurdig Mand Her *Anders Bille* thill Damsbo, Ridder, Danne Markis Rigis Marsk, Raad oc Befalingsmand ofuer Vester Vig, thil *Vindum oc Brangstrup* sogner af hans kongl. Maij: underdanigst er begierendis, oc til hende kommen, udi sin Mening som efftefølger: „Vor synderlige gunst. Efftersom oss elskelig Her Anders Bille (o. s. v.) hos os underdanigst haffuer ladit anholde om voris naadigste bevilling paa Jus-patronatus thill *Vindum oc Brangstrup* Kircker, som er sognekircken oc Annexen thill hans gaard Vindum offuergaard . . . , da bede Vi eder oc naadigst ville, at I om fornæ Jus patronatus Beskaffenhed med Flijd inqvirerer, oc eder siden imod os om Alting udførligen Erklærer, særdelis om icke Andre Adels Personer der udi sognet findis, som saadant præjudicerligt kunde Were, om det bemeldte Anders Bille bleff tillagt. Saa om Kircken haffuer Jordegotz, huad beholdning oc forraad hos dennem findis. Sammeledis om wort oc Kronens Anpart Thiende af forbemeldte Sogner thil nogen kunde være lagt (o. s. v.). — Kbhvn. Slott 29 Aug. 1649.“

Eiterat Stiftsøvrigheden hertil har erklæret, at i bemeldte Sogne slet ingen andre Adelspersoner findes, som kunde præjudiceres, fortsættes: „For det Andet befindis *Kircken udi Vindum* aldielis intet Jordegotz at hafue, viidere end et Huus i *Fuarup*, skylder aarligen thill Kircken Tolf Skielling. — *Brangstrup* Kircke haffuer ey heller Jordegotz, uden fire smaa Aggere paa *Rintz* marck, som giffuer aarligen af thill Kircken Sex Skilling, huor paa er tagen et Villig Siun, som haffuer taxerit samme 4 Aggere, at der udi kunde saais halfanden Tønde Biug. — *Vindum Kirckis* aarlig Visse Indkomst af Thienderne er Rug ni by Skipper, Biug tre By Skipper, haure to tynder. — *Brangstrup*, som kaldis *Faldborrig Kircke*, dentz Visse Indkomst af Thienderne er Rug Sex By Skipper, Biug fire Byskipper oc haure tre By Skiepper. — *Vindum Kirckis* beholdning oc forraad er penge Tredive oc to slette Dallere, half femte Skilling, mens *Faldborrig Kircke* er i giæld thil sine Verger for tredive oc siu Slette D: oc half Sextende Skilling. — Belangende *Cronens Thiender* af forskrefne thuende Sogner, da haffuer Bisp den halfue Part af Biug og haure thil sin underholdning, oc den Anden halfue part, baade Rug, Biug oc haure, hafuer presten for sit Kaltz ringhetz skyld. — Anlangende

hans kgl: Majj: saa Vel som *Kirckens Thiender thill Vindum*, hafuer Velb. *Erich Bille* udi feste. Mens *Brangstrup* som kaldis *Fuldborrig* Kirckis Thiende hafuer en bunde Ved navn *Lus Jensen i Skaungard*. Saa vi aldielis intit Viidere hafuer kund ærfare om samme Kirckers beskaffuenhed, som sanme Her Rigens Marskes Begiering Kunde Vere imod eller nogen udi ringeste Maade kunde præjudicere. — — Actum Haltz Slott d. 21 November 1649.“

(Originalen i Viborg Stiftsarkiv.)

VII. 1680, 5 Maj. *Synsforretning over Brandstrup Præstegaard*.

Paa Forlangende af den forrige Sognepræst, *Hr. Christoffer Jespersen Brun*, „som haver afstaaet sit ganske Præstekald med Gaard, Avl, Tiender og al Indkomst for sin høje Alderdoms Afmagts og Besværingsskyld til *Hr. Hans Hansen Stenstrup*,“ foretog Provsten i Middelsom Herred, *Jens Christensøn Thorup*, Sognepræst til Østervelling m. fl. Sogne, i Forening med Præsterne *Hr. Peder Christensen i Hjerminud* og *Hr. Rasmus Christensen Fog i Bjerring* og Synsmændene i Brandstrup Sogn, *Jens Hvas* og *Jens Lauridsen* i Brandstrup, — et Syn, hvoraf følgende fremhæves: *Præstegaardens Bygninger* bestod af „Isteradhuset“, 18 Bindinger, Ladehuset 14 Bindinger, det nordre Hus 12 Bindinger, det vestre Hus 12 Bindinger med Præstegaardens tiliggende Boelshus og et Gadehus, hvilket alt tilsammen ikke kan vurderes højere end til 100 Rdl. Af „Isteradhusets vestre Part vare 5 Bindinger“ med Vægge, Ler, Løsholte, Tag og andre Pertinentia“ — øde. Bryggers, Baggerset og Storstuens Skorsten med Tinding, Tag og Lægter — *var nedfulden*. Det vestre Hus fattedes noget Tag og Ler. Kaal- og Frugthaven, en Korntoft ved Gaarden og den ganske Gaards Indhegning med Grøft og Gjerder „*var ganske øde*“. — Boelshusene og Gadehusene „*vare slet nedfuldne* og laa paa Jorden uden noget ringe Skrog, som stod overende blot og bar.“ „Brøstfældigheden“ ansaas ikke at kunne repareres med mindre end 50 Rdl. „Og som Herrerne de Fattiges Directører i Kjøbenhavn tilkommer 100 Rdl. Capital for Præstegaardens Bygning af *Hr. Christoffer* og hans Arvinger, samt og Capitalens Rente fra A: 1672 til 11 Juni 1680 med 48 Rdl., og det, som er beholden og ved Magt af Præstegaardens Bygning, ikke kan koste mere end 100 Rdl.,

saa haver og Hr. Hans Hansen Stenstrup, nu Sognepræst i Hr. Christoffers Sted, sig tilforpligtet at spise Hr. Christoffer, saa længe han lever, forskaffe ham fri Kammer, Sengested, Lys og Varme, og naar han ikke formaar eller gider gaa med Hr. Hans at spise over hans Bord, da Hr. Hans at spise hannem „fornøveligen“ i sit Kammer for sig selv, og give hannem hver Maaned desforuden aarligen 5 $\frac{1}{2}$ danske til sin Tarv og Fornødenhed. Til Gjengjæld forpligter Hr. Hans sig til at forrente de 100 Rdl. Capital fra 11 Juni Termin 1680 af, „og Gaarden forsvarlig at bygge og forbedre.“ — Hr. Christoffers Bo var endnu forpligtet at betale de 48 Rdl. til Directørerne og de 50 Rd. for „Brøstfældigheden“ til Reparationen. „Men saasom intet fandtes i Boen, Gaarden eller Sæd i Marken, uden et gammelt Barn 78 Aar gl (sic), Hr. Christoffer Jespersen, og den ringe Udsæd i Marken — nemlig 9 Tønder — var langt tilforn udlagt til Creditorer, og der intet fandtes i Boen og Gaarden, levende eller dødt, Guld, Sølv, Knapper, Tind, Messing, Trævarer, Boskab, Klæder eller noget, uden aleneste nogle fattige og ringe Sengeklæder, som den arme Hr. Christoffer sig armelig kunde med behjælpe,“ — ja, saa kunde man „intet bekomme til Gieldens Betaling.“¹⁾

Det fremgaar saaledes af det foregaaende, at Vindum har været Hovedsognet og Præstegaarden været der indtil henimod 1520. Derefter er Præsten rimeligvis flyttet til Brandstrup og kan indtil 1573 have boet i en eller anden fæsteledig Gaard, maaske netop den samme, som sidstnævnte Aar af Fr. 2. skænkedes til fremtidig Præstegaard, og, som tidligere omtalt, antages at have ligget i den østre Ende af Byen. Tid og Omstændigheder ved dens Flytning til dens nuværende Sted i den vestre Ende ere ubekjendte.

Hvorledes Præstens Kaar i den Tid have været, vides vel ikke, men at de have været meget ringe, antages med Rimelighed, naar det i Chr. 3.s saakaldte Klemmebrev af 1555 hedder: „Sognepræsten til Windum og Brandstrup eller Faldborg øde Kierche skal have halvparten af vor og Kronens part af Tienden af forne toe Sogner“, og i Dokument VI: „Belangende Cronens Thiender . . . oc den anden halfue part, baade Rug, Biug oc haure hafuer presten for

---

1) Originalen i Viborg Stiftsarkiv.

sit Kaltz ringhetz skyld.“ Derved blev altsaa Embedet noget forbedret, men ses hen til, hvad Præsten Hr. Steenstrup i et efterladt Manuskript — rimelig Konzepten til den Præsteindberetning, som 1690 indgaves til Stiftets Biskop — ansætter Tienden til, nemlig 12 Tdr. Rug, 5 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk. Byg og 4 Tdr. 3 Skp. Havre, hvori vistnok den halve Kongetiende er indbefattet, saa synes det just ikke at have været nogen stor Forbedring af Embedets Indtægter. At Præsten fik en Gaard i Fæste¹⁾, var en yderligere Forbedring, men det var dog først ved Fru Anne Lykkes Dod, at han skulde besidde den „saa qvit och fritt, som andre sogneprester haffuer theris prestegaarde her wdj Landit“. Et lille Tillæg var det vel ogsaa, at Fru Anne Lykke fæstede Præsten et Stykke „øde og ugaffneligt Jord“,²⁾ hvilket menes at være Oprindelsen til det Fæstehus, som Præsteembedet tidligere ejede østligst i Byen. Mere end et Aarhundrede skrider nu hen, uden at vi kjende noget til Embedets Beskaffenhed, men det er vel neppe bleven bedre, snarere ringere; thi Krigene i dette Tidsrum udtærede jo næsten Landets Kræfter, og da navnlig Bondens, hvilket naturligvis havde sin store Indflydelse paa Præsteembedets Indtægter, og ved den stakkels Hr. Christoffer Jespersens Afgang 1680 var Præstegaardens Bygninger, Besætning og Avl saa ussel, som det vel kunde være, naar det skulde have Navn af at være noget. Hr. Steenstrup, som derefter tiltraadte, giver adskillige ret interessante Oplysninger om Præsteembedet, og hvoraf her gives et kort Uddrag. Efterat han har opgivet Tienden, som anført, nævner han Kvægtienden, som udgjorde 4 Lam, 1 Gris, 2 Gæs og 1 Rd. for ulige Kvæg; Offer til de 3 store Højtider 27 Sletdl.; uvisse Indkomster for Ligprædiken o. s. v. 4 Sletd.; i St. Hans Rente af hver „Aulings Bolig“ 1 Ost, „liden og stor efter hvers efne og Villie“; Paaskerenten gives af hver „Aulings Bolig“ for 1 Kage 12 β og for 1 Snes Æg 4 β, saa og ved Michaelis 1 Skp. Rug. Derefter siger han, at Præstegaarden er saavidt fri, at deraf ikke skattes som af andre Bøndergaarde, og ufri, saavidt, at deraf gives aarlig til Biskoppen Grj 9 $\frac{1}{2}$ 10 β 1½ Alb. I hine Fællesskabets Tider stod det ogsaa kun daarligt til med Avlingen, hvorom Hr. Steenstrup siger:

---

1) Dokument II. — 2) Dokument III.

„Præstegaardens tilliggende Ager og Eng er som følger: Byen har sin Jord sønden til sig, afdelt til 10 Aars Indtægter, og har Præstegaarden i dem: i Brægen Jordfald 7 Agre store og smaa, i Ofverdalfald 13, i Stensagrifald 11, i Grøndalfald 5, i Gyffgravfald 10, i falden ved Kjerchen 11, i falden ofr Kjerche Veien 11, i Trindholm fald 18, i brede Borrer fald 20, i Balle Krigfald 11. Bem. Agre nefnis efter Faldene de ere udj, og er ofveralt . . . . ager Jord. Præstegaardens aarlig Sæd kand være Rug 4 Tdr., Biug 2 Tdr., [Avre] 2 Tdr.“, altsaa 1 Td. Udsæd mindre end 1680.¹⁾ „Engskifterne ere tilsammen 11: Stenbeck, Stochbroe, Blade-skiffte, Dunsmaal, Krogs Kjær, Knoldskiffte, Bredeskiffte, Præstehule, Vadsted, Ofven Vadsted og Brog Eng. Kand paa alt aulis tilsammen aarlig ungefærlig Hø 4 eller 5 læs“. Desuden havde Præstegaarden dengang de samme 2 Tofter, som den endnu har: Søndertoft og Nørtoft. Bygningerne havde ogsaa samme Beliggenhed som nu, men langt fra den Værdi. Derom siger Hr. Steenstrup: „Dens Biugning er som følger: Synderlængden, som er isteraden med Stuer og og Brøkers 14 Binding à 2 Sldr. for sin Brøstfældighed er 28 Sletdl.; en Kaarsstue til Isteraden wender i [Nord] med Køchen, er 6 Binding à 3 Sletdl. = 18 Sldl.; Vesterlængden [som . . . er . . . Hestestald etc.] er 13 Binding à 2 Sletdl. er 26 Sldl.; Norderlængden, som er Fæe Huuss og Lade, er 12 Bindinger à 2 Sletdl. er 24 Sletdl.; Østerlængden, som er Faare Huuss og Lade, er 14 Bindinger à 3 Sletdl. er 42 Sletdl.; [Noch] Synden i gaarden ett nytt Hudss, som jeg self har ladet opføre til Stald for fülle og plage, 6 Bindinger à 3 Sletdl. er 18 Sldl.“ Med Hensyn til Ildebrændsel anfører han: „fri Ildebrand er til Præstegaarden i torff og lyng, men iche i Træe og Veed, uden at Patronen altid har foræret Præsten et træe aarligen til huuss fornødenhed og fri Olden.“ At Indtægterne endog formindskedes i Hr. Steenstrups Embedstid ses af denne hans Yttring: „dog gjører tidernis besværlighed og misvext i nogle aaringer paa Korn og grøde, at offer og tiende tid effter anden formindskis,“ og med Hensyn til Avlingen siger han: „Mangel paa Hø og Foder er her til Præstegaarden,

---

¹⁾ Dokument VII.

som her iche aflis affte 4 eller 5 læs høe, hvilchet volder, mand maa kjøbe andensteds.“

I den følgende Tid er det vel gaaet noget fremad, efterhaanden som Bonden kom noget til Kræfter igjen; thi Præstens Tiende stod indtil 1811 stedse i Forhold til Bondens bedre eller ringere Afgrøder, da den ydedes i Kjærven. Udsiftningen af Byens Jorder var vistnok ogsaa en stor Fordel for Præsteembedet; thi derved fik Præsten aldeles fri Hænder over sin Jordlods Dyrkning. Den i 1811 afsluttede skriftlige Akkord om Tiendevederlag i Skæppen havde Vedkommende forsømt at faa thinglæst, hvorover den i 1856 kjendtes ugyldig, og afløstes af en ny, hvorefter Tienden nu udgjør 15 Tdr. Rug, 167 Tdr. Byg og 13 Tdr. Havre — hvori rigtignok alle tre Tiender af de fra Embedet solgte Parceller og Huse ere indbefattede — foruden Nannestafølning, omtrent 9 Tdr. Byg; hvilket alt størstedels betales efter hvert foregaaende Aars Kapitelstaxt. Højtids- og Lejlighedsoffer kan nu anslaaes til 150 Rd. aarlig, og de 80—90 Tdr. Land, som endnu ere til Embedet, give en aarlig Forpagtningsindtægt paa 700 Rd. Saaledes har Sognepræsten i Brandstrup nu et meget anstændigt Udkomme i Sammenligning med hvad hans Formænd havde for 2—3 Aarhundreder siden. I Løbet af de sidste 5 Aar er opført et nyt anseligt Vaaningshus i den søndre Side af Gaarden og ligeoverfor en ny Kostald, begge af Grundmur. De øvrige Bygninger ere gamle, men vel vedligeholdte.

Degneembedet. Degneembedet i Brandstrup og Vindum Sogne blev i ældre Tider forrettet af Elever i Viborg Latinskole, indtil Anders Bilde erhvervede Kongelig Tilladelse for sig og Efterkommere til at kalde en *Sædedegn* til dette Pastorat:

1650. Kongebrev, at Hr. Anders Bilde maa kalde *Degn* til Brandstrup og Vindum Sogne.

Friderich den tredie med Guds Naade (o. s. v.): Vor synderlig Gunst tilforn. Effttersom os elskelig *Her Anders Bilde* til Damsbo, Ridder, vor Mand, Raad, Rigens Marsk og Embedsmand paa vort Slot Skanderborg underdanigst haver været begierendes, vi naadigst ville bevilge hannem og hans Efterkommere at maatte antage dem en *Sædedegn* til Brandstrup og Vindum Sogner i Steden for den Skoleperson, som

hidindtil fra Viborg Skole haver været forordnet, med Erbindelse til bemeldte Viborg Skole at ville udgive 100 Rigsdaler Capital, som kunde betales paa Rente og samme Rente aarligen til Skolens Nytte og Gavn anvendes, hvorimod den Sædedegn, som han betager, kunde nyde den Indkomst igjen, som af bemeldte Brandstrup og Vindum Sogner til bemeldte Viborg Skole tilforn er udgivet, — da efterdi vi af eders underdanigste Erklæring naadigst erfare, fornø *Her Anders Bildes* Begjæring uden nogen præjudice kunde bevilges, er vi naadigst dermed tilfreds (o. s. v.). Kbhvn. Slot 10 Juli 1650.¹⁾

Degnen fik derefter Sæde eller Bolig i Vindum. De første Sædedegne kjendes ikke. 1703 nævnes i Kirkebogen *Niels Otthesen*, var to Gange gift og døde 1735 i en Alder af 83 Aar. *Oluf Thuesen* nævnes 1738. 1741 nævnes *Niels Rasmusen Hornberg*, som døde 1762 68 Aar gammel. Efter ham fulgte *Daniel Hoppe* fra 1762—1799. Den sidste Sædedegn var *Hans Christian Schatz* fra 1799—1841.

Den ældste Almueskole i Pastoratet har rimeligvis været i *Vindum*, senere oprettedes *Faarup* Skole, medens Børnene i Brandstrup endnu undervistes ved Omgangsskolehold. Endelig fik dette Sogn ogsaa en Skole, og i et Tidsrum af omtrent 50 Aar har der i Pastoratet været 3 faste Skoler. — Ifølge Testament, dat. 11 Novbr. 1790, af Skaungaards daværende Ejer, E. de Jespersen, lod hans Enke Christiane Ulrica, f. Hauch, 1792 opføre et Skolehus omtrent midt i Brandstrup By ved den vestre Ende af Søen og paa det Sted, hvor Kirken nu staar. Den Toft og Have, som tidligere havde været Gadejord med et iværende lille Kær, optages nu ganske af Kirkegaarden. En Jordlod af sandet Beskaffenhed blev udlagt til den ny Skole nede ved Faldborg Sø og Kirkelevninger, omtrent en Fjerdingsvej borte. Foruden at skænke Skolebygningen, der bestod af 8 Fag Egebindingsværk, stiftede Hr. Jespersen og Hustru et Legat, det *Hauch-Jespersenske*, paa 300 Rd., hvoraf Læreren i Brandstrup aarlig nyder Renten. Saaledes har Hr. Jespersen og Hustru sat dem et varigt og hæderligt Minde heri Sognet.

Efterat denne Skole havde bestaaet i omtrent 50 Aar, blev der fra flere Sider arbejdet ivrigt paa dens Udvidelse

¹⁾ Kopi i Stiftsarkivet.

— paa Faarup Skoles Bekostning. Dette lykkedes ogsaa. Ved Resolution af 25 November 1841 bevilgedes, at Faarup Skole maatte nedlægges, og Børnene af Faarup By henvistes til fremtidig at søge Brandstrup Skole. Derefter solgtes Faarup Skoles Bygninger og Jorder, samt Brandstrup Skoles Jorder. Et Stykke Jord tæt Syd for Brandstrup Sø kjøbtes til Skolelod, hvorpaa i 1845 opførtes en ny Bygning af Grundmur til Beboelse for Læreren med Familie og til Skolestue; den gamle Skolebygning i Brandstrup henflyttedes til at være Udhus ved den ny. Ved Udskiftningen af Byens Fællesskab i 1855 fik Skolen et Stykke Gadejord lagt til Marken og en Tørveskærslod i Nørremose. 1863 maatte Skolebygningen udvides med en Tilbygning paa 4 Fag til Skolestue, da Børneantallet nu stadig er imellem 80 og 90. — Den første Lærer, som ansattes her, var *Jens Thommasen*, i daglig Tale kaldt *Jens Tjener*, forflyttedes til Ravnstrup 1805; den 2. *Jørgen Horsdal*, entledigedes 1842 med Pension; var da 80 Aar gl.; d. 3. *Søren Espersen Refsgaard*, (fra 1842—47), forflyttedes til Mors; d. 4. *Michael Christensen* (fra 1847—Slutningen af 1851, da han entledigedes med Pension); d. 5. nuværende *Hans Peter Schuster*, tiltraadte d. 11 Jan. 1852. — Kirkesangerembedet var i 19 Aar, fra Novbr. 1842 til Novbr. 1861, forenet med herværende Embede; men paa Ansøgning blev det ved indtrædende Vakance atter forenet med Lærerembedet i Vindum.

Fund af Oldsager i Sognet. I Sognet har været mindst 50 *Gravhøje*, hvoraf mange tildels ere udjævnede og dyrkede, og næsten alle øvrige mere eller mindre undersøgte. Enkelte vare udelukkende af Jord, medens de fleste i Midten havde en større eller mindre Hob Haandstene, imellem eller under hvilke ofte fandtes Sager, dels fra *Stenalderen*, saasom Dolke, Lansespidses og Kiler af Flint, samt Ravperler, dels fra *Broncealderen*, saasom Haandlede-, Finger- og Ørenringe, Naale, Syle, en lille Fibula og flere Smaating. Enkelte Høje have været *Ættehøje*; saaledes fandtes i en 3 forskellige Begravelser med et enkelt Flint-Redskab i hver, i Udkanten 5 Urner med brændte Ben og smaa Broncesager og i Toppen en lille Stenhob med Spor af Kul, og hvori fandtes en Dobbeltknap af Bronze, der paa den ene Side havde Ringzirater omkring en femstralet Stjerne, i hvis

Midte hævede sig en omtrent $1\frac{1}{2}$ Tom. lang Spids. Fra *Jernalderen* kjendes her ingen Høje, kun er der i Nærheden af en dyrket lille Jordhøj, som ikke vides at være undersøgt, ved Pløjning fundet en meget stor Lansespids af Jern med Hylster til at sætte Skaftet i, den var meget fortæret. Kun Femtedelen af Sognets Høje synes at have deres Oprindelse fra Stenalderen, medens alle de øvrige, maaske med en enkelt Undtagelse, høre til Broncealderen. Disse Højes Beliggenhed er meget forskjellig. Mange findes paa Sognets mest fremragende Højder, saaledes 8 paa den yderste Kam af *Bjergene*, 5 paa *Andbak*, 1 paa *Praalbak*, foruden *Kors-høj*, *Vesterskovhøj*, *Søgaardhøj* o. fl.; andre ligge i Grupper, saaledes paa den nordvestlige, lavere Del af *Skaungaards Mark*, hvor der findes 4 i Nærheden af hinanden og hvortil slutte sig et Par paa *Middelhede Mark*, og paa den østlige Del af *Brandstrup Mark*, hvor der blandt flere findes 3 imellem *Nørremose* og *Stoudal*, og hvortil slutte sig 3 andre paa *Faarup Mark*, hvilke saaledes tilsammen beherske det sydøstlige Udløb af *Nørremose* og den øverste Munding af *Dybdal*. Her antages i ældgammel Tid at have gaaet en Vej over dette Vandløb, hvorover saa har været en Bro, ligesom der endnu er en Stenkiste med Navnet *Bondsgertilisbro*. I et Par smaa Mosehuller nærved disse Høje paa *Brandstrup Mark* fandtes for faa Aar siden Brudstykker af mere end $\frac{1}{2}$ Snes af Oldtidens Møllestene, hvorfor her menes i ældgammel Tid at have ligget en Gaard, der kan have tilhørt en Mand ved Navn *Bonde* og saaledes faaet Navn af *Bondesgaard*. I Skællet imellem *Faarup* og *Brandstrup* antages der saa omtrent paa det Sted, hvor Stenkisten nu er, at have været et Led, der har faaet Navn efter Gaarden, og endelig er Broen bleven kaldet efter Ledet: *Bondes-Gaards-Leds-Bro*, hvilket i Tidernes Løb har forandret sig til ovenførte Navn. — Endelig findes paa *Brandstrup Bys Sandmark*, fra *Faldborg Kirke* til *Dybdal*, Spor af mere end 20 Gravhøje, der med faa Undtagelser danne en fortløbende Række, Nord for hvilken den saakaldte *Bjergvej* gaar. Blandt disse findes navnlig *Stenalderens Høje*. De østligste i denne Række ligge nær *Dybdal* og ved den sydlige Vej derover, *Stokbrovej*; — ligeoverfor paa *Bakkerne* Øst for *Dybdal* ligger en Gruppe af ikke mindre end 8 Gravhøje. —

Det er ret betegnende, at der ved begge Overgange over Dybdal findes saadanne Grupper, medens der langs med denne Dal ellers ikke findes en eneste Gravhøj. — Endvidere er der paa de flade Marker og Heder imellem Moserne, ja endog i disses Kanter, langs med Hornsø og Markbæk fundet mange Begravelser, dels i ualmindelig smaa Jordhøje med en lille Stensætning i Bunden, dels uden at være kjendelige for Øjet, før man opdagede dem med Ploven. Brændte Ben havde de næsten alle indeholdt, men kun i en eneste er der fundet en lille Dobbeltspiral af Bronze. Hvad der derimod meget hyppig er fundet i disse Begravelser, er de bekjendte flade Slibesten og især en paafaldende Mængde mere end nævestore Sten med afgnedne Kanter, mestendels af Kvarts, dog ogsaa mange af Granit. Hvad der i andre Egenes Høje findes af denne Slags, synes der for det meste at være henkastet som Fyld og som en tidligere Slægts ringeagtede Efterladenskaber, medens de her synes at være nedlagte som noget værdifuldt. Hvad disse Sten have været brugte til, er vel ikke godt at afgjøre, men mange af dem menes at have været benyttede til dermed at afbane andre Stene; thi stedse synes man først at have brugt de skarpeste Kanter, og mangfoldige vise tydelig, at de have været brugte til at hamre eller slaa med.¹⁾ En af de nylig omtalte skjulte Begravelser bestod kun af et i det lerede Underlag dannet rundt Hul, fyldt med brændte Ben, imellem hvilke Spiralen fandtes, og det hele var dækket med en flad Sten. En anden mærkelig Begravelse fandtes lige ved Kanten af Nørremose. Før den blev undersøgt, saaes kun enkelte, lidt over Lyngen fremragende Stene, dog nok til at se, at de dannede en regelret Firkant, da Hjørnestenene vare de mest fremragende. Første Gang jeg saa den, mente jeg, at det havde været Grundsten til et af de Lyngskur, der endnu ofte benyttes i Hedeegnene til natlig Beskyttelse for Faarene i den Tid, de græsse i Heden. Omsider vilde Ejeren have Stenene bort for at faa Pladsen ryddelig til Dyrkning og for at benytte dem ved sin Bopæl. Der viste sig da først at være en Rand af større Stene, satte paa Høj-

---

¹⁾ Jævnfør isøvrigt: Arthur Feddersen: Nogle viborgske Oldsager i Aarb. f. n. Oldk. 1870 p. 255.

kant — Ejeren havde ondt ved at løfte de største — og Mellemrummet helt opfyldt med tætpakkede mindre Stene. Omtrent i Midten, dog nærmest imod Sydvest, var nedsat en stor Urne, fyldt med brændte Ben, men intet andet var, uagtet nøje Undersøgelse, at finde. Urnen var dækket med en Slibe- eller Malesten, hvis glatte Side vendte nedad. En anden lignende Sten tilligemed nogle Gruttestene fandtes sydligere. Der kunde ikke skjønnes, at denne Begravelse nogensinde har været dækket med synderlig mere Jord, uden maaske et Par Plovfurers Tykkelse, der efterhaanden er bortskrælet ved Gravning af Hedetørv. I Moserne deromkring er i et Par Alens Dybde fundet Stenhobe med mellemliggende Kul og Potteskaar.

Endelig er her paa Brandstrup Mark paa lave Skrænter ud imod Moser og Kær 3 flade Høje, der ved første Øjekast synes at være Gravhøje, men som ved nærmere Undersøgelse vise sig at være store Hobe af nævestore ildskjornede Kampsten, blandede med Kul; i Bunden af den ene var som en Rand stillet tynde, brede Stene paa Højkant og lignende lagte paa Bunden. Den ene er beliggende Nordvest for Byen, og i dens Nærhed synes en stor Bygning at have staaet; den anden er tæt Syd for Enggaardskær, og den tredje Sydøst for Byen. Hvorledes disse Hobe ere fremkomne, tør jeg ikke afgjøre, men de synes stærkt at minde om de i Norge bekjendte *Bryggesten*.

Som de yngste blandt Oldsager kan sluttelig nævnes 40—50 Mønter, som ere fundne i Faldborg Kirkelevninger. Den ældste er en Kobbermønt fra Biskop *Bertold* i Slesvig, der levede ved Aar 1300, paa den ene Side et B og paa den anden et +, og af Størrelse som *Borgerkrigsmønterne* fra det 14 Aarh., af hvilke flere ere fundne, med enkelte Bogstaver, som A, P, T, eller Tegn, som Hjul, Hammere, Kors, Stjerner, Kroner, Halvmaaner, Hjerter og Trekløver; fremdeles *Hulpenge* af Sølv, danske fra Erik af Pommern og Chr. 3, hamborgske og meklenborgske; *Korshvide* fra Kong Chr. I og Kong Hans og 1 β fra Chr. 4 af 1624. De fandtes alle spredte omkring paa Gulvet baade i Koret og Højkirken.

Gamle Skikke og Fortællinger. Af *gamle Skikke* ere her kun ubetydelige Levninger tilbage: Naar et Barn er

blevet døbt i Kirken, eller dets Hjemmedaab der bleven publiceret, er det endnu almindelig Skik, at det efter Hjemkomsten udenfor Døren overleveres til Faderen, som da bærer det ind i Huset og overgiver det til Moderen; hun lægger det saa snart som muligt til Brystet, hvorefter det endelig maa sove i sin Vugge i *Daabskjolen*. Det tidligere almindelige „*Christentøj*“, en lang hvid Kjole besat foran med rigelige Baand, bruges ikke mere.

Ved *Brylluper*, der ofte vare 2—3 Dage, gaar det undertiden ret lystig til. Mange Retter Mad nydes hver Dag, medens Musikken af og til spiller op. Imod Slutningen af Maaltidet den første Dag kommer en af „*Skafferne*“ (Opvarterne) frem med et Par Tallerkener ovenpaa hinanden og med vemodig Mine hilser fra Musikanterne, at deres Strænge ere sprungne, og bede ydmygt om en lille Hjælp til ny Strænge; og til Bevis fremviser han et Stykke af en Violinstræng, som han forsigtig nok har bundet om Tommelfingeren, da han ellers er i Fare for at blive den berøvet og saaledes blive til Latter for Bryllupsgæsterne. Efter adskillige Inævendinger og Spørgsmaal, der gjendrives og besvares med al den Vittighed, som staar til Skafferens Raadighed, maa der endelig gives nogle Skillinger (*Spillemandspenge*) paa den øverste Tallerken, og efterhaanden som de voxer paa denne, glide de ned paa den nederste. Efter endt Ronde aflægges Taksigelse for modtaget Bidrag. Strax efter kommer nok en *Skaffer* paa lignende Maade — istedetfor Violinstrængen har han en itubrukken Spiseske af Træ — med venlig Hilsen fra „*Kokkekonen*“ og Begjæring om lidt Hjælp til en ny Ske. Imens „*Tallerkenerne gaa om*“, spille Musikanterne af fuld Styrke — de have allerede faaet ny Strænge. — Den anden Bryllupsdag er „*Brudegrøden*“ en uundværlig Ret. Imedens Gæsterne ere beskæftigede med den, kommer undertiden en *Skaffer* ind med et Fad Grød, pænt udstyret; men saasnart han kommer indenfor Døren, falder han saa lang han er, Fadet gaar i Stykker og Grøden flyver til alle Sider — til Skræk for nogle og Morskab for andre. Med paatagen Undseelse samler han Skaarene og Grøden op for saa hurtig som mulig at komme bort. Nu bliver det opdaget, at Fadet var før ubrugeligt og Grøden bestod af hvid Gulvsand, hvorover en almindelig Munterhed hersker i Forsamlingen. — Senere hen paa Dagen skal der „*drikkes Skaaler*“. Et Bord bliver

nemlig hensat enten midt i Dansestuen eller under aaben Himmel, alt i Henseende til Aarstiden og Vejrliget, og tilbørlig besat med fyldte Brændevinsflasker og Snapsglas, og en *Skaffer* er Vært. Her ere nu alle mandlige Bryllups-gæster pligtige at møde for at drikke et Glas til Ære for Brudeparret, der selvfølgelig ogsaa her maa være tilstede. Ethvert Glas betales efter Behag; dette er ogsaa *Spillemands-penge*. Musikanterne maa derfor ligeledes være tilstede og ledsage enhver udbragt Skaal med en Fanfare. — Ved Bryllupet skal Brudeparret paa en synlig Maade erklæres for at være Mand og Kvinde for saaledes at udelukkes af de ugifte og indlemmes i de giftes Lav. Dette gaar saaledes til: Efterat der er *drukket Skaaler*, lyder Musikken atter i Dandsestuen og Gæsterne strømme ind; her maa nu især Brudeparret være med i Dansen. Imidlertid har en Mand skjult hos sig den for den jydsk Bonde ejendommelige strikkede, uldne, højrøde Hue, og en Kone, ligeledes skjult, et sort Baand eller Tørklæde, for ved første givne Lejlighed at sætte hin paa Brudgommens Hoved og at hæfte dette paa Bruden. Lykkes det, da er Brudeparret uden Modsigelse erklæret for Mand og Kone, hvorefter de med denne særegne Pynt maa give hinanden en Dans, hvilket ofte tager sig helt komisk ud. Denne de giftes Erobring fra de ugifte har ofte voldt blodige Slagsmaal, hvilket vel navnlig er Grunden til, at denne Spøg nu omtrent er afskaffet.

Ved *Begravelser* har det hidtil været Skik, at de af Ligfølget, som ikke ere beslægtede med den afdøde, kaste Graven til, efterat Præsten har forrettet Jordspakastelsen, under Degnens Sang og Klokkernes Klang, og naar de saa ere færdige, lægge de for et Øjeblik Skovle og Spader korsvis ovenpaa Graven tilligemed det ved Nedsænkningen brugte Reb.

Der skal i Faldborg Sogn have været 2 *hellige Kilder*, nemlig Enggaardskilde og Kilden i den Dal, hvor Faldborg By menes at have ligget, men intet vides mere at fortælle om dem.

Om *Skammelbak*, tæt Nordvest for Faldborg Kirke, fortælles, at paa den skal en Pige, som hed Ane, formedelst Barnemord være bleven begravet i en Vest for værende Høj, som derefter skulde være bleven kaldt *Anehøj*, hvis nuværende Navn imidlertid er Andhøj.

Ogsaa har her været en *Røverstue*, der endnu vises som en meget stor Grav imellem Bakkerne Vest for Flembjerg og Nord for en lille Mose, der har Navn efter den. Det er den eneste Røverstue, som Sognets Beboere nu vide af at sige her. Om denne Røverstue fortælles her følgende: Paa den Tid, den benyttedes, var den omgiven af en mægtig Skov, og en stor Busk Lyng skjulte Indgangen, der ikke var anderledes at se til end Indgangen til en Rævegrav. Igjen- nem denne snevre Aabning maatte man krybe paa alle fire ind i Forstuen, hvorfra den egentlige Stue adskiltes ved en meget stor Egedør, der siden skal være benyttet til Vaaben- husedør ved Vindum Kirke. Tæt Syd for Mosen gik Lande- vejen til Viborg, og over denne havde Røverne spændt Snore, hæftede paa en i Hulen hængende Klokke, hvis Lyd var dem et sikkert Tegn, at Vejfarende kom forbi, hvilke de saa skyndte sig at udplyndre. — En Helligdag gik Røverne til Sjørlev Kirke, men den ene af dem og et Fruentimmer, som var med i deres Komplot, lagde Vejen om ad *Vandet*, hvor de gik ind i en af Gaardene. Efter et kort Ophold gik Røverne til Kirken, hvorhen, allerede før de kom, Gaardmanden var gaaet. Da de nu vare ene, forlangte Røverkonen af Gaard- mandskonen, at denne skulde vise hende, hvor deres Penge og andre gode Ting vare gjemte, og vilde have alt udleve- ret. Konen indser snart sin farlige Stilling, fatter en rask Beslutning og viser hende hen til en *Ørk* (en stor Halvkiste), lukker den op og siger, at deri laa, hvad de havde; der kunde hun selv tage saameget hun vilde. Røverkonen træ- der til og bøjer sig ned i Ørken for at gribe Skatten, imid- lertid tager Konen hende rask i Benene, kaster hende ned i Ørken og lukker Laaget over hende. Derpaa sendte hun sin lille Søn til Kirken for at hente hans Fader, der skulde skynde sig at komme hjem; thi, skulde han sige, *nu havde hun Røverkonen i Ørken*. Da Drengen kommer, vare alle i Kirken undtagen den ene Røver. Han spørger strax Dren- gen, hvad han skulde, hvortil denne svarede, at han skulde tale med sin Fader; Røveren spurgte atter, hvad han skulde ham, og fik endelig alt at vide, hvorpaa han forestillede Dren- gen, at nu vilde han følges med ham hjem, og saa havde det ingen Fare, hvormed Drengen ogsaa lod sig nøje. Da de kom hjem, havde Konen stænget Dørene, og Røveren kunde længe med al sin Umage ikke komme ind. For at bevæge

Konen til at lukke op, slog han Drengen ihjel, parterede hans Legeme og kastede det ene blodige Lem efter det andet ind ad Vinduerne, men forgjæves. Endelig faar han den yderste Dør sprængt og kommer saa vidt, at han fra Skorstenen stikker Hovedet igjennem en *Grydekakkelovn*; men her staar Konen parat med en Øxe og giver ham sin Rest; imidlertid maatte Røverkonen blive i *Ørken*. — En anden Gang havde de samme Røvere fanget en Pige, som de beholdt i længere Tid. For at beholde Livet maatte hun sværge højt og dyrt, at hun aldrig vilde sige til nogen, hvor hun opholdt sig. En Dag fik hun Lov at gaa op til Brandstrup og de, hun talte med, spurgte nøje efter hendes Opholdssted. Hun svarede, at hun havde svoret aldrig at sige til nogen, hvor hun boede, men hun skulde alligevel nok vise dem Vej til hendes Opholdssted. I Byen havde hun nemlig faaet en Kop Gryn, og da hun gik hjem, strøede hun dem paa Vejen til Røverkulen. Derved bleve Røverne opdagede, grebne og henrettede.

Endvidere fortælles her: Faderen til disse Røvere kom en Aften ind i en Gaard i Vandet og bad om Nattely. Manden nægtede det først; men paa den gamles vedholdende Bøn tillod han ham at ligge i deres Bagerovn, den eneste Plads, de havde, og der kunde han have det godt, da de den Dag havde bagt. Imidlertid er Konen misfornøjet med denne Bestemmelse, da det stærkt kom hende for, at den fremmede ikke var et skikkeligt Menneske, hvortil Manden mente jo og bebrejdede hende, at hun altid havde saa mange Betæneligheder, og det blev ved Bestemmelsen, at den fremmede skulde ligge i Bagerovnen Natten over. Da erklærede Konen paa det bestemteste, at hun ikke vilde i Seng den Nat, men vaage, siddende ved Kakkelovnen, og bad sin Mand at bringe hende en god Øxe, hvilken hun ogsaa fik. Saaledes rustet venter hun paa, hvad der mulig vil ske. Langt hen paa Natten, da alt ligger i den dybeste Ro, kravler den fremmede ud af Ovnens og søger igjennem Kakkelovnen, hvis ene Plade han slog istykker for at komme ind i Stuen. Han kom og saa vidt, at han fik Hovedet ind, men her tog den behjertede Kone saa alvorligt imod ham med Øxen, at han blev liggende paa Stedet.

Da Vindum og Faldborg Sognes ældre Historie staar i nær Forbindelse, meddeles her som Tillæg nogle Grunde for, at *Vindumovergaard* er af ældre Oprindelse end hidtil almindelig antaget. (Jvfr. Jydske Samlinger, II Bd.)

Før denne Gaards Oprettelse strakte Vindum By sig fra Kirken og hen imod Øst — nemlig Nord og for en Del Øst om den nuværende Eng, *Sønderhave*, som da rimeligvis tildels var Sø. Adelige Familier have boet i Vindum, som maaske oprindelig var en Adelby. — 1490 krævede *Hartvig Limbek i Vindum* et Tingsvidne af *Meelsom Herredsting* i Anledning af et Grænseskæl (anført i „Aktstykker til Danmarks indre Forhold i ældre Tid, udg. af Fyns literære Selskab“, Odense 1841. I D. S. 18. — Originalen i Glorup Arkiv i Fyn). — At *Hartvig Limbek* ejede flere Gaarde i Vindum — om ikke hele Byen — fremgaar først af et Skiftebrev imellem hans Arvinger af Aar 1546 (sammesteds S. 19—22), ifølge hvilket *Jep Brun* og hans Sønner *Mourids*, *Hans* og *Jørgen Brun* skulde have som en Søsterlod af *Hartvig Limbeks* og hans Hustru Fru *Mettes* Arvegods den Gaard i Vindum, som *Jep Brun* nu selv iboer, desuden 4 andre Gaarde i Vindum, som vare bortfæstede; dernæst af en kgl. Dom af 1554 imellem *Mads Grøn* og *Jep Brun*, angaaende Arven efter *Hartvig Limbek*, idet *Mads Grøn* udi Vindum, „vor Mand og Tjener“, mente sig forfordelt ved Arven. *Jep Bruns* Gaard kaldes da hans „*Sædegaard*“; en ældre Dom af 1537 paaberaabes, og Kongen tildømte *Jep Brun* den omtvistede Jord. — Endnu 1537 laa Byen paa sin gamle Plads, hvilket ses af Tingsvidnet om Præstegaarden, naar det deri hedder: „then gordtt ij Vind(um) liggende østen vpp tiill kyrcken oc søndlighen wid then gordt, som *Jep Broffuen* ij boer“; altsaa har der mindst ligget 2 Gaarde paa den Plads, som nu optages af *Vindumovergaard*. Da *Jep Bruns* Gaard 1554 kaldes hans *Sædegaard*, er det rimeligt, at Sammenlægningen af de 5 Gaarde, han arvede, er foregaaet i Tidsrummet 1537—1554, og *Jep Brun* menes saaledes at være *Vindumovergaards* Stifter. Det kan ogsaa tænkes rimeligt, at *Hartvig Limbek* har fattet Planen til en *Sædegaards* Oprettelse, og at det maaske netop var ham, som tilskiftede sig Præstegaarden, der ellers laa til Hinder for Gaardens paa-tænkte Udvidelse, hvis den skulde ligge bekvemt ved Kirken. Et Sagn fortæller, at *Vindumovergaard* er oprettet af

5 Bøndergaarde, hvilket saaledes stemmer med ovenstaaende. Dens Navn menes at have været meget gammelt og kan være laant fra de Gaarde, der laa nærmest ved Kirken, og som fra ældgammel Tid kaldtes „Overgaarde“, et Navn, der træffes i flere Landsbyer. Et Sagn fortæller, at da Gaarden var bleven samlet og skulde have sin Marklod, gik en Mand hen og stillede sig paa „Skavelehøi“ (ved det sydvestlige Hjørne af Gaardens nuværende Mark) og satte Gaardens sydlige Markskæl derfra i lige Linje efter Bjerring Kirke, saaledes som det endnu findes. Syd for denne Linje blev saa den øvrige By henflyttet. — Et Brev i Himmestrup-Arkivet, skrevet med Iver Christoffersen Lykkes egen Haand, er dateret „*Vindumovergaard 21 Juni 1636*“ (i Anledning af en Strid imellem Vindum Mænd og Bjerring Mænd om Udskiftning af Mark eller om Grænseskæl). Det er altsaa ikke rigtigt, naar det i Dansk Atl. 4, 699 hedder, at Gaarden ved Anders Bildes Død skal være kommen i den rige Frands (Henriksen) Lykkes Eje; thi han var allerede død 1655 (Rasmussen: Optegnelser til Gisselfeld S. 93). Tvertimod har altsaa Bilde faaet den *efter* Lykkerne; om han har faaet den i Arv eller gennem sin Kone Sofie Rosenkrands, kan ikke afgjøres. Anders Bildes og Kones Billeder vare indtil for faa Aar siden paa Vindumovergaard, og hans Vaagsprog, malet paa et lille Vaabenskjold over venstre Bryst, var, saavidt erindres: „*Sky Ingen, Gjør Rct.*“ Den første Del synes han imidlertid at have glemt ved Fredericia, medens den anden neppe har staaet klart for ham, da han nedbrød Faldborg Kirke, hvorfor han i Folkemunde ogsaa straffedes med Gjengangeri efter Døden. — Derimod har Anders Bilde vistnok den Fortjeneste, at han helt ombyggede Vindumovergaard. Tæt øst for Kirken opførte han Ladegaarden, bestaaende af 3 Fløje, af hvilke den sydlige og nordlige staa endnu med hans og Frues Navnetræk paa de vestre Gavle, medens den østlige Fløj, den store Lade, der menes at være bygget af Faldborg Kirke, og som siges at have været den største i Nørrejylland, for lang Tid siden er nedbrudt og en mindre Fløj opført i dens Sted. Faldborg Kirkes hugne Kampesten ere rimeligvis anvendte til alle 3 Fløje, og ikke, som der almindelig menes, til Laden; thi under de 2 Fløje, som endnu staa fra Anders Bildes Tid, er Sökkelen af saadanne Stene. Den søndre Fløj havde paa den vestre Ende op-

rindelig et stort Taarn, tækket med Bly, hvilket rimeligvis var taget fra den nedbrudte Kirke. — Desuden skal Anders Bilde have opført en interimistisk Hovedbygning af Bindingsværk Nord for Kirken; den bestod af 3 sammenbyggede Fløje, men er for lang Tid siden nedreven. Det har nok været Bildes Hensigt at sætte en Hovedbygning, der svarede fuldkomment til den af svær Grundmur opførte Ladegaard. — Ligeledes har det vistnok især været ham, der samlede Bøndergodset. Saaledes vide vi af det foregaaende, at han tilskiftede sig 2 Gaarde i Brandstrup, at han ejede Skaugaard og Faldborg Kirke, ja han ejede rimeligvis hele Pastoratet, til hvilket vi endelig vide, at han erhvervede Ret til at kalde baade Præst og Degn. Han har saaledes søgt at udstrække sit Herredømme saa vidt som muligt i Pastoratet. — Hvem der efter Anders Bildes Død fik Gaarden i Eje, er vel endnu ikke tilstrækkelig oplyst (Arkiverne i Glorup og Gisselfeld kunne maaske give tilstrækkelig Oplysning?), men i Begyndelsen af forrige Aarhundrede besades den af Monsr. Krarup, som døde i April 1711 og blev bisat i Gravhvelvingen under Koret i Vindum Kirke. Denne Begravelse er senere bleven ryddet og Ligene begravede paa Kirkegaarden. Ældre Folk kunne endnu mindes et lille Vers, der stod paa en Messingplade paa Krarups Kiste, saalydende: „Aprilis kom, slog Kroppen om, Til Himlen Sjelen vendte.“ Ved 1730 ejedes Gaarden af Generalløjtenant Irminger, senere af Johannes Mathiesen Stenfeldt, der af mange her blev kaldt den onde. Han overlod Gaarden til sin Broder Kancelliraad Stenfeldt, der tilligemed sin Hustru ere bisatte i et i Vindum Kirkes Taarn dertil indrettet Kapel, til hvis Vedligeholdelse de gave 1000 Rd. For Overskuddet af dette Legats Renter er tildels Brandstrup ny Kirke bygget. Desuden skænkede han 1000 Rd. til Vindum Sogns Fattige. Efter ham ejedes Gaarden af en Thomassen fra Fyn; han bortakkorderede Hoveriet imod en vis aarlig Afgift i Penge, hvorover han menes at være gaaet i Armod; senere af Johan Arnold Fischer til Allinggaard, i hvis Besiddelsestid Ladegaarden brændte ved Lynild i Sommeren 1795. Derefter ejedes den af Generalkrigskommissær Schukart til Nørager og Villestrup i Forening med Amtmand Fønss o. fl. i Randers. Saa kom Diensman, som flyttede Borggaarden og nedrev den store

Lade. Senere Ejere have været Niels Gjørup, Burmejster, Jürgensen og Holm; den nuværende er Rendtorff.

Om Thorup i Vindum Sogn.

Dette Thorup bør ikke forvexles med Byen af samme Navn ved Ulstrup. Det omtales i gamle Dokumenter i en saadan Forbindelse, at man med lidt Kjendskab til de tilstedeværende Forhold ikke let kan tage fejl af dets Beliggenhed. Naar der saaledes nævnes et Dokument af 1508: „Ett sandmendez breff emellom Fardrup marck och Windum marck och emellom Fardrup marck och Thorup marck,“¹⁾ saa fremgaar det tydelig deraf, at Faarup har faaet sit østre Skæl rettet, den større nordlige Del med Vindum, den mindre sydlige Del med Thorup, og saa bliver det herefter ikke vanskeligt at bestemme Thorups Beliggenhed. Det antages nemlig for afgjort, at Thorup Mark har strakt sig fra Faarup Mark langs den saakaldte Aalvej (Adel(?)) eller Randersvej, indtil denne sænker sig ned paa den lavere liggende Sandmark, og derfra har fulgt en Linie i sydøstlig Retning tæt Syd om Lille Mølle ud til Gudena. Dette var saa omtrent Thorup nordlige Skæl; det sydlige antages for vist at have været Tangeaa og Gudena. Thorup Mark har saaledes dannet en Trekant med bugede Sider henimod Toppunktet i Øst, hvor der findes en prægtig Eng under Navn af *Thorupvraa*. Et Par Agre længere mod Vest, i Nærheden af hvor Thorup kan antages at have ligget, kaldes *Smalthorup*. Disse Navne synes tydelig at minde om Thorups Tilværelse paa denne Egn. Om det saa har været en eller flere Gaarde, vides ikke. Derimod ved man med Vished, at der har været en Vandmølle, hvoraf tydelige Spor endnu findes i Nærheden af Hedegaard. Istedetfor denne skal saa Vindum eller Lille Mølle være bygget.

Vindum Sogns sydlige Grænse antages oprindelig at have været Vindelsbæk, Lilleaa, Tangeaa og Gudena, men nu indtager Tange By i Højbjerg Sogn et ikke ubetydeligt Areal Nord for Tangeaa, hvilket antages at være omtrent Halvdelen af Thorup Mark, hvorimod den nordlige Halvdel

¹⁾ „De ældste danske Arkivregistraturer“ ved T. A. Becker. 2 Bind, Side 371.

størstedels er lagt under Hedegaard, der vel sagtens i en senere Tid er fremstaaet paa den øde Del af Thorup Mark, som var forbleven under Vindum Sogn. Den førømtalte Eng, Thorupvraa, har tidligere hørt under Vindumovergaard. Hvorledes denne Deling er fremkommen tilligemed det unaturlige Sogne-, Herreds- og Stiftsskæl vil tildels forklares af følgende gamle Dokumenter:

1466: Pergmetz skiøde paa tho fierding jorde paa Tunge marck och tho fierding jorde paa Torup marck.¹⁾

1466: Pergmetz laugheffdt paa en fierding jorde paa Torup marck.²⁾

1486: Tingswintne aff Medelsomherritzting att Alling closter haffuer en fierding jorde offuer ald Torup marck.³⁾

1554: Enn papirs herritztingsdom aff Medelsomherritzting liudindis om nogen brug, Alling closter thiener j Tange haffuer thennom tilholt j Torup marck j Medelsomherritt.⁴⁾

Alling Klosters Rettighed paa Thorup Mark synes saaledes fra først at være fraskaaret dette og indlemmet i Tange By, og kaldes i daglig Tale Nørretange.

I Hoveriets og Fællesskabets Tider synes Hedegaard og Nørretange at have udgjort et Ejerlag for sig; thi de havde Marker og Enge imellem hinanden. Saaledes havde Hedegaard Engskifter ved Tangeaa, medens Nørretange havde Engskifter ved Hedegaard. Paa Hedegaard Mark er en høj Bakke ved Navn *Kjellingstedbak*.

---

1) „De ældste danske Arkivregistraturer“ ved T. A. Becker. II B. S. 174. — 2) Sammesteds Side 174. — 3) — S. 175. — 4) — S. 174.